

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”

ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Катедра Политология

МАГИСТЪРСКА ТЕЗА

на тема:

**Ефектите на европеизацията: идеологическа
трансформация на Германската
социалдемократическа партия след Обединението**

ДИПЛОМАНТ:

Ася Нинова Братанова

Факултетен номер: 751011

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:

Гл. ас. д-р Милен Любенов

Февруари 2013,

София

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД	стр. 4
ГЛАВА I. ИДЕЙНОТО РАЗВИТИЕ НА ГЕРМАНСКАТА СОЦИАЛДЕМОКРАТИЧЕСКА ПАРТИЯ В КОНТЕКСТА НА ПРОМЕНЕНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ И ПОЛИТИЧЕСКИ РЕАЛНОСТИ	стр. 9
1.1. Златната ера на социалдемократията	стр. 9
1.2. Новите предизвикателства пред идейното развитие на ГСДП	стр. 10
1.3. Социалдемократията по „Третия път“. ГСДП и „Новият център“	стр. 17
1.4. ГСДП в контекста на световната криза и провала на неолибералните идеи	стр. 20
ГЛАВА II. СЛЕД ОБЕДИНЕНИЕТО: ГЕРМАНСКАТА СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯ ПО „ТРЕТИЯ ПЪТ“ И СЛЕД ТОВА	стр. 23
2.1. Новите реалности след Обединението на Германия. ГСДП в опозиция	стр. 23
2.2. Германският модел на управление на червено-зелената коалиция	стр. 30
2.3. ГСДП – младши партньор в Голямата коалиция	стр. 42
ГЛАВА III. СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯТА НА ВЛАСТ: СОЦИАЛДЕМОКРАТИЧЕСКИЯТ ОТГОВОР НА НОВИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА.....	стр. 52
3.1. Въведение	стр. 52
3.2. Методология и данни	стр. 53
3.3. Сравнение на резултатите от управлението на социалдемократическите правителства.....	стр. 54
3.3.1. Фискална политика	стр. 54

3.3.2. Политика в областта на заетостта.....	стр. 56
3.3.3. Социална политика	стр. 57
3.3.4. Цялостно политическо представяне на шестте социалдемократически правителства – различни инструменти и различни резултати	стр. 59
3.4. Типове социалдемокрация	стр. 62
3.5. Основни изводи	стр. 66
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	стр. 67
БИБЛИОГРАФИЯ	стр. 70
Приложение № 1	стр. 73
Приложение № 2	стр. 74
Приложение № 3	стр. 75
Приложение № 4	стр. 77
Приложение № 5	стр. 78

УВОД

□ *Актуалност на темата*

В началото на XXI век социалдемократическата теория и практика са изправени пред нови предизвикателства, които изискват не само преосмисляне, но и дефиниране на нови ценности. Те са свързани преди всичко с някои основни реалности и процеси, които в момента се наблюдават в Европа – процесите на европеизация и глобализация, които поставят под въпрос цялостната концепция за развитие на националната държава и възникването на нови наднационални структури, негативната тенденция на застаряване на европейското население и неговите най-вече идеологически и демографски ефекти. Тези тенденции поставят сериозни предизвикателства пред социалдемократическата автентичност и идентичност, като в новата ситуация все повече се губи представата какво точно е съдържанието на социалдемократическия проект. Политическите партии, включително и Германската социалдемократическа партия (ГСДП), са изправени пред предизвикателството да изградят нови стратегии и да разработят нови политики, за да отговорят на променената ситуация.

Въпросът за трансформацията на социалдемократията в отговор на новите реалности придобива особено важно и актуално значение в хода на кризата в европейската икономика, която оказва сериозен натиск върху социалната държава (държавата на общото благоденствие, както се обозначава в теорията), възникнала под влиянието и вследствие на усилията на социалдемократическите партии, управлявали през 70-те и 80-те години на XX век. Оттук произлиза и необходимостта да се потърсят нови модели на социална осигуреност, сигурност и справедливост. Всичко това показва, че все още не е решен въпросът за адекватните социалдемократически идейни и политически позиции в съвременния период и средствата, с които ще се реализират целите на социалдемократията в една съществено променена обстановка.

Значимостта на темата се обуславя от факта, че в центъра на разглежданата проблематика е Германската социалдемократическа партия, която е заемала и продължава да заема особено място сред международната социалдемократия. Основана през 1863 г., ГСДП притежава богата и поучителна история, изпълнена с превратности. Особено силно е влиянието на партията върху идейното развитие на социалдемократията в международен план. Освен това, ГСДП е една от най-силните политически партии в икономически най-мощната европейска държава. Всичко това

слага и ще слага силен отпечатък на обективната роля, която партията ще играе в международния живот, в т.ч. и на социалдемократията. Проследяването на еволюцията на ГСДП има особено важно значение, тъй като тя представлява пример за това как политическите партии променят своите цели, съобразно измененията на средата, в която функционират.

Обществената и научната значимост на връзката между модернизацията и идеологическата трансформация на съвременната социалдемократия и процесите, протичащи в съвременната глобална епоха, е причината за наличието на широк диапазон мултидисциплинарни изследвания през последните десетилетия. Както динамиката на съвременните процеси, така и идейното развитие на социалдемократията, и многопосочната връзка между тях, се изследват от позициите на различни научни дисциплини (правни науки, политология, икономика, социология) и в светлината на множество теоретични парадигми.

□ *Преглед на литературните източници*

Основните литературни източници, на които се позовава магистърската теза, са трудове на български и чуждестранни специалисти в областта на социалната демокрация в Германия и Европа, разширяването на европейските интеграционни процеси, глобализацията и кризата на социалната държава. Анализът на програмните документи, изборните резултати и партийните конгреси на Германската социалдемократическа партия се позовава на публикации, анализи и доклади на Фондация „Фридрих Еберт“ – Германия (Friedrich-Ebert-Stiftung, FES), Фондация „Фридрих Еберт“ – Бюро България, както и на официалния интернет сайт на партията (<http://www.spd.de/>). По отношение на проблематиката, посветена на модернизацията на социалдемократията, влиянието на глобализацията и кризата на кейнсианската социална държава, са анализирани трудове както на български, така и на чуждестранни автори. Сред българските автори са: Добрин Канев, Максим Мизов, Анелия Коева, Павел Писарев, Лиляна Канева, Георги Карасимеонов, Васил Проданов, Чавдар Добрев, Чавдар Кюранов, Нора Ананиева. Сред чуждестранните автори са: Волфганг Меркел, Томас Майер, Бернхард Веселс, Хайнрих Потоф, Клаус-Юрген Шерер, Улрих Хайдер, Ханс Шумахер, Александер Петринг, Албрехт фон Луке, Йоахим Бишоф, Рихард Детье. При анализа на двата мандата на социалдемократическия канцлер Герхард

Шрьодер са ползвани трудове на автори като Ханс Хенеке, Христоф Егле, Антъни Гидънс, Бодо Хомбах.

В основата на информационното осигуряване на магистърската теза са данни на Европейското социално изследване (European Social Survey), база данни „Европейски избори“ (European Election Database), EU Profiler data, Годишни доклади на Съвета на икономическите експерти на Германия (Sachverständigenrat zur Begutachtung der gesamtwirtschaftlichen Entwicklung), статистическата служба към Европейската комисия „Евростат“, Организацията за икономическо сътрудничество и развитие.

Обект и предмет на магистърската теза

Обект на настоящата магистърска теза е изследване на трансформацията на ГСДП в годините след Обединението на страната в условията на новите реалности.

Предмет на магистърската теза е идейно-програмното и политическото развитие на ГСДП на базата на приетите програмни документи, реалните политики и предприеманите реформи след Обединението на Германия и в контекста на протичащия процес на европеизация и неговите последици.

Цел, задачи и хипотеза на магистърската теза

Основна цел на магистърската теза е да се изследва идеологическата трансформация на ГСДП след Обединението под въздействието на процеса на европеизация.

Конкретни задачи за реализацията на основната цел съответно са:

1. Анализ на връзката между идеологическата трансформация на ГСДП и променените икономически, политически и социо-демографски условия след Обединението;
2. Извеждане на специфичните характеристики на факторите, които водят до трансформация на ГСДП;
3. Изследване на промяната на традиционната кливидж структура в Германия в следствие на Обединението на страната и нейното влияние върху идеологическата трансформация на ГСДП;
4. Изследване на настъпилите промени в програмната ориентация, идейните и политическите позиции на ГСДП след Обединението;

5. Сравняване на стратегиите и политиката на подбрани социалдемократически партии в Европа с оглед типологизацията на ГСДП на базата на определени социалдемократически модели.

Основна хипотеза

Обединението на Германия и засилените процеси на европеизация след Маастрихтския договор са паралелни процеси, които водят до промяна на традиционната кливидж структура в страната, което има преки последици за идеологическата трансформация на ГСДП.

□ Структура

С оглед на поставените изследователски задачи магистърската теза е структурирана в три глави, всяка от които съдържа по няколко раздела.

Основна цел на първа глава е да се разгледа в по-широк теоретичен контекст идеологическата трансформация и модернизация на съвременната социалдемократия със специален фокус върху Германската социалдемократическа партия, от началото на 90-те години насам. Това е необходима основа за разгръщането на изследването по отношение на връзката между комплексното влияние на процеса на европеизация и Обединението на Германия и неговите политически, икономически и обществени последици, от една страна, и идейното развитие на ГСДП, от друга. Успоредно с това е обърнато внимание и на основните насоки и резултати на управленската политика на ГСДП, от които също произтичат импулси за модернизирването и трансформацията на партията.

Във втора глава са разгледани позициите, програмното развитие и реалната политика на ГСДП в годините след Обединението на Германия през 1990 г. като за целта са обособени три основни периода: ГСДП в опозиция (1990-1998 г.), управлението на ГСДП и Партията на Зелените (1998-2005 г.) и съвместното управление на ГСДП и Християндемократически съюз/Християн-социален съюз (ХДС/ХСС) в Голямата коалиция (2005-2009 г.). В края на втора глава са разгледани и анализирани парламентарните избори през 2009 г., на които ГСДП постига най-слабия си изборен резултат в следвоенната история на Федерална република Германия и отново изпада в опозиция.

Трета глава представя „картина” на съществуващите типове социалдемокрация към края на 90-те години. Това се осъществява на базата на вече установените в международните сравнителни изследвания стандарти и типологии за сравнение. Сравнението на различните стратегии политики на отделните социалдемократически партии в Европа е направено чрез прилагане на класическата сравнителна типология на немския изследовател Волфганг Меркел за трите модела социалдемокрация – традиционалистка, модернизирана и либерална.

ГЛАВА I. ИДЕЙНОТО РАЗВИТИЕ НА ГЕРМАНСКАТА СОЦИАЛДЕМОКРАТИЧЕСКА ПАРТИЯ В КОНТЕКСТА НА ПРОМЕНЕНИТЕ ИКОНОМИЧЕСКИ И ПОЛИТИЧЕСКИ РЕАЛНОСТИ

1.1. Златната ера на социалдемократията

Десетилетията от края на Втората световна война до средата на 70-те години на миналия век обикновено се определят като „златна ера на социалдемократията“, като „социалдемократически век“¹, настъпил в резултат на практическата реализация на голяма част от идеите на т. нар. „класически модел“ на социалдемократията. Кулминацията на класическия социалдемократически модел е създаването на т.нар. „welfare state“ (държава на благоденствието), която е опит за интеграция на социалната справедливост с пазарната икономика. На тази основа през 60-те и 70-те години на XX век социалдемократията се превръща във водеща сила в идейно отношение в редица европейски страни, постигнали до голяма степен целите, заложили в „социалдемократическия модел“: икономика, осигуряваща почти пълна заетост; социална сигурност; ограничаване на бедността; осигуряване на съществени публични стоки безплатно. До средата на 70-те години, когато социалдемократията изживява един почти непрекъснат подем, социалдемократическите партии в повечето европейски страни успяват да си извоюват имиджа на модерни и прогресивни партии.

Традиционно водеща роля в този процес на обновяване и модернизация на социалдемократията има Германската социалдемократическа партия, най-старата демократично-социалистическа партия, чиито корени достигат чак до революциите от 1848 – 1849 г. в Европа. Особено силно влияние върху идейната и политическа трансформация и модернизация на социалдемократическите партии оказва конгресът на ГСДП, проведен през 1959 г. в бонското предградие Бад Годесберг. Програмният облик на социалдемократията, възприел самохарактеристиката „демократичен социализъм“, е изразен най-ярко именно в Годесбергската програма на ГСДП, символизираща една особено важна за партията промяна, а именно преходът от марксистка, класово определена партия към типична лявоцентристка формация, стремяща се към по-широко политическо представителство.

¹ XX век е определян от известния социолог Ралф Дарендорф като „социалдемократически век“ в следствие на практическата реализация на много от идеите на „класическия“ социалдемократически модел в редица европейски страни: Швеция, Скандинавските страни, Германия, Австрия, Дания и др.

Годесбергската програма създава основите на новата социалдемокрация след Втората световна война. Това е един труден процес за отделните партии, в чиято основа стоят съществени политически промени, засягащи системата на общото изборно право, представителната демокрация, промените в начините и средствата на политическа комуникация, както и промени в цялостната социална среда. Промяната от Годесберг, повратната точка в идеологическата и политическата трансформация на социалдемократията, ѝ дава възможност да се адаптира към новите реалности.

1.2. Новите предизвикателства пред идейното развитие на ГСДП

След „златния век“ за социалдемократията от края на 70-те години на миналия век постепенно възникват сериозни трудности за функциониране на социалдемократическия модел. Социалдемократическите партии се оказва засегнати до голяма степен от натиска на възникналите нови проблеми, свързани с кризисното развитие в началото и средата на 80-те години, така и с техническото преустройство на икономиката, влошаването на международното положение, разгръщането на „неоконсервативната вълна“.

През 1983 г. социологът Ралф Дарендорф дори пише за края на социалдемократическия век. Основните аргументи, стоящи в основата на тази прогноза, се изразяват в липсата на достатъчна подготовка в интелектуално и програмно отношение за политиката на модернизация от страна на социалдемократическите партии, необратимата трансформация на социалните и икономическите условия, дълбоките промени по отношение на ценностите на хората в посока от материалистско към постматериалистско съзнание.

През 80-те и 90-те години на миналия век настъпват ключови промени в международната икономическа и политическа среда и в общественото развитие на европейските държави, които отправят поредица от значими предизвикателства към идеите, програмния и политически облик на социалдемократията в Европа. С краха на „реалния социализъм“ и края на конфронтацията Изток – Запад започва процес на структуриране на нова среда, отличаваща се с качествено нови икономически, политически и технологични закономерности, тясно свързани с процесите на европеизация и глобализация. Тяхното дългосрочно въздействие през следващите десетилетия променя базовите предпоставки за успешно функциониране на кейнсанската социална държава и поставя пред социалдемократическите партии нови

проблеми, на които те не биха могли да отговорят на базата на програмата и политиката, характеризиращи „класическия модел”.

Разглеждането на процесите на европеизация и глобализация като значими детерминанти на кризата на кейнсианската социална държава и проблемите пред съвременната социалдемократия, в т.ч. ГСДП, е обект на изключително обемна и в много отношения противоречива научна литература. Въпреки, че голяма част от изследванията, посветени на процесите на глобализация и европеизация, се характеризират с различни дефиниции и възгледи за съдържанието и степента на тяхното влияние върху развитието на модерните общества, съществува безспорен консенсус, че през последните десетилетия световната икономика и политика преминават през един динамичен процес на нарастваща икономическа и политическа интернационализация и взаимозависимост. Непосредствен резултат от тези процеси е загубата на съществена част от суверенитета на националната държава в областта на вземането на икономически решения и създаването на наднационални и наддържавни институции.

Дебатът за този противоречив феномен, каквато е глобализацията, за нейния характер, икономически, социални и политически последици, е тясно свързан и с дискусиите за „съдбата на социалдемократията”. Основната причина се състои най-вече във въздействието, което глобализацията оказва върху социалната държава и кейнсианския подход в икономическата политика. На първо място, най-силно влияние върху функционирането на социалната държава може да бъде определено като загуба на автономност в макроикономическата политика на националните правителства, която води до поредица от преки и непреки последствия. Държавата се лишава от инструментите, чрез които може да провежда противостояща на пазарните сили политика. Излагането на националните икономики на международната конкуренция е тясно свързано и с отслабване на предходните регулиращи възможности на държавата.

Нарастващата глобална мобилност на капитала създава проблеми и пред утвърждаването на ценности като равенството и справедливостта в резултат на задълбочаващата се социална поляризация. Според политическия и икономически изследовател Алфред Фалер, докато в „държавата на благоденствието” се осъществява преразпределение от високодоходните към нискодоходните групи граждани, то в условията на задълбочаваща се глобализация все повече тенденцията е на

преразпределение в рамките на „работническата класа“². Това води до ерозия на социалната структура, формирала се в периода на върхови успехи на социалдемократията в развитите страни – структура, опираща се на една голяма „средна класа“.

Тясно обвързан с глобализацията и с трансформацията на макроикономическата и политическата среда е процесът на европеизация. Европеизацията като понятие е обект на множество дефиниции, които могат да бъдат групирани в три основни направления: 1) формиране на институции и политики на ниво Европейски съюз; 2) отъждествяване с процеса на разширяване на ЕС; 3) процес на трансформация на някои национални сфери в резултат от действието на европейските регламенти и директиви. Сходна с третата интерпретация е дефиницията на Питър Меър, който определя европеизацията като формиране на институции и политики на европейско ниво и прилагане на нормите и правилата, формулирани на европейско ниво на национално равнище³.

Като политологически термин европеизацията е тясно свързана със задълбочаващата се тенденция на глобализация и интернационализация в развитието и отношението между държавите в Европа. В този смисъл процесът на европеизация се изразява във въздействието на европейската интеграция върху механизма и функционирането на политическите системи, предимно институциите и провежданата политика на участващите в нея страни. Именно тази роля на европеизацията като специфична европейска форма на интернационализацията е от особено важно значение за проследяването и анализа на протичащите процеси на трансформация на съвременните социалдемократически партии.

Подобно на глобализацията, ускорената европейска интеграция оказва сериозен натиск върху социалдемократическия модел и присъщите за него силно държавно регулиране на икономиката, съпроводено с мащабно преразпределение на блага между различни социални групи. Заложеният в Единния европейски акт и в Договора от Маастрихт и осъществен в края на XX в. проект за Европейски валутен и монетарен съюз, определянето на параметрите на една бъдеща финансова стабилност чрез механизмите на Пакта за стабилност и създаването на Европейска централна банка, налагат определени ограничения в суверенитета на националните правителства да

² Вж. Pfaller, A. *Social Democracy in the Globalized Post-Industrial Society*. *Internationale Politik und Gesellschaft*, 2000, с. 164.

³ Mair, P. *The Europeanization Dimension*. *Journal of European Public Policy* (2. April 2004), 2004, с. 337-348.

формулират самостоятелно фискалната и монетарната политика. Особено силно влияние в това отношение имат критериите за конвергенция и финансова стабилност в Монетарния съюз, които поставят твърди граници на правителствените бюджети и ограничават възможността им да посрещат определени кризисни ситуации чрез механизмите на публичните разходи.

Засилените процеси на европеизация и глобализация на световните финансови пазари и на световната икономика като цяло след промените от 1989 г. са съпроводени и с пробива на нова философия на икономическата политика и на ролята на държавата, базирана вече не на идеите на „социалдемократическия век”, а на неолибералната икономическа и политическа мисъл. В тази променена обстановка функционирането на социалдемократическия модел, заложил на социалното равенство и сигурност и на нарастващата роля на държавата в областта на икономиката, е поставен пред сериозно изпитание. Възходът на неолибералния икономически дискурс значително ограничават възможностите за формиране на политика от страна на социалдемократическите правителства и те са принудени да осъществяват реформи, характерни за десните партии, което се превръща в основния източник на недоволство и разочарование сред традиционните избиратели на социалдемократите.

Сериозни трудности пред функционирането на „класическия социалдемократически модел” възникват и от протичащите процеси на индивидуализация, водещи до промени в социалната структура и до социална диференциация – значението на големите професионални и социални групи, около които всъщност се формират големите партии, постепенно намалява. Така, във време, когато линиите на класово разделение, определящи електоралната подкрепа, се изместват и размиват, социалдемократията губи една от основните си опори – възможността да мобилизира големи групи от хора, обединени от близкото си положение в обществото и начина си на мислене.

Крайният ефект от тези тенденции в края на XX и началото на XXI век е пораждането на ново измерение на кризата на социалдемократията – реакцията на гласоподавателите и на самите политически партии към тези промени. Промените в политическата среда налагат приспособяването на социалдемократическите партии, които възприемат стратегия, насочена към по-широко политическо представителство посредством разширяване на традиционния кръг от избиратели. От тук обаче произлиза и същественият проблем на социалдемократията в съвременната политическа реалност

– да печели максимално избиратели и едновременно с това да отстоява своята идентичност чрез ясен програмен профил.

Подобно на социалдемократическите партии в редица европейски страни, идеите и позициите на ГСДП, се оказват особено засегнати под натиска на коренно променените икономически, политически и социални условия. В допълнение към тяхното действие, съществено влияние през 90-те години оказва и Обединението на Германия, което задълбочава съществуващите проблеми пред партията и поставя нови предизвикателствата пред нейната идейно и политическо развитие. Годините след Обединението на Германия са белязани от съществени промени в партийната система на Федералната република, замяна на съществуващите разделителни линии в обществото с нови и отслабване влиянието на традиционните политически партии.

С отслабването на класовия и религиозния кливидж от края на 60-те години на ХХ век и зараждането на пост-материални ценности, се стига до появата на нови кливиджи и на нови теми с обществена значимост в политическия дневен ред, сред които проблемите, свързани с екологичното равновесие, със засилването на антиимигрантските вълнения и др. Те са в основата на възникването на нови социални движения, сред които партиите на Зелените, които се появяват на политическата сцена през 70-те години като продукт на кризата на развития капитализъм.

Утвърждаването на партиите на Зелените на политическата сцена в редица европейски страни представлява сериозно предизвикателство за традиционните партийни фамилии. Тези процеси засягат осезаемо и социалдемократията, тъй като към новите социални движения се ориентират значителен брой критично и самостоятелно мислещи млади хора, които дотогава са част или поне потенциал именно на социалдемократическите партии.

В Германия Съюз 90/Зелените⁴ заема стабилни позиции в политическия спектър, нарушавайки традиционното съотношение между установените политически партии. Изборите за Бундестаг през 1983 г. маркират съществена промяна в партийната система на национално ниво, която се превръща в трайна тенденция: за първи път след 1961 г. в парламента успява да влезе четвърта политическа сила в лицето на Зелените. Независимо от ниския изборен резултат, който Партията на зелените получава (5.6%),

⁴ Лявоцентристка политическа партия в Германия, създадена през 1993 г. с обединението на западногерманската партия Зелените и Съюз 90, коалиция на няколко източногермански антикомунистически организации.

настъпилата промяна с изборите от 1983 г. оказва дългосрочно въздействие при формирането на коалиции⁵ (вж. Приложение № 1).

Така, определяната до 80-те години на миналия век като „две и половина партийна система“⁶ (състояща се от две големи партии – ХДС/ХСС и ГСДП и по-малката Свободна демократическа партия (Св.ДП)) постепенно се трансформира в многопартийна система, чрез включването в спектъра от парламентарно представени партии, първоначално Партията на Зелените, а след Обединението на Германия и Партията на демократичния социализъм (ПДС)⁷.

В коренно променената политическа обстановка, свързана с Обединението на страната, ГСДП се оказва изпреварена от тези събития и като цяло неподготвена за ефективни и единни политически действия в тази посока. В контекста на дълбоката криза, обхванала Източна Германия – задълбочаващо се икономическо и социално напрежение, нови емигрантски вълни, разпадане на местните органи на властта, именно, когато е необходима спешна общогерманска програма за модернизацията на цялата страна, липсата на единство в партията прави невъзможно изработването на ясна и последователна стратегия за обединението. Това се потвърждава и от приетата през 1989 г. нова Принципна програма на ГСДП, създадена само за старата Федерална република.

Основна задача на Берлинската програма е да даде отговор на две съществени тенденции, характеризиращи 80-те години – идейното и политическо настъпление на неоконсерватизма, от една страна, и осъзнаването на екологическите предизвикателства, намерило израз в новите социални движения и Зелената партия, от друга. В нея се очертават контурите на необходимите промени – нова икономическа и социална политика, преоценка на съдържанието на модерната индустриална политика, нова доктрина за международна сигурност и др. Въпреки че Програмата става израз на нов етап в програмното обновление на социалдемократическата партия, по думите на немския журналист Херибелт Прантл: „Берлинската програма се роди в духа на времето на 80-те години, който нямаше и представа за предстоящия световно-политически поврат и за обединението. И когато те се случиха, Берлинската програма

⁵ От 1998 г. Съюз 90/Зелените е част от коалиционното управление на Германия. В периода 1998-2005 г. партията участва в правителството на Герхард Шрьодер в коалиция с ГСДП.

⁶ Пугачев, В. Политология. М.: Слово/Ексмо, 2004, с.374.

⁷ Партията на демократичния социализъм е лява политическа партия, наследник на бившата управляваща в ГДР „Единна социалистическа партия на Германия“.

не можеше да бъде пренаписана толкова бързо. Тя наистина бе приета, но започна подготовката за нова”⁸.

Така, събитията около Обединението на Западна и Източна Германия бележат кулминацията на управлението на християндемократите и завинаги оставят в историята Хелмут Кол като канцлерът, повторно обединил Германия. На проведените първи парламентарни избори в обединена Германия (3 декември 1990 г.), чиито резултати се възприемат като показателен вот в полза на Обединението, социалдемократите с лидера си Оскар Лафонтен получават най-слабия си изборен резултат от 1957 г. – 33.5%⁹ (вж. Приложение № 2). Тези избори водят до значителни промени, които дават своето отражение върху всички бъдещи избори – увеличава се броят на избирателите, нараства делът на непостоянните избиратели; извършва се смяна на ценностите в съчетание с „ерозията“ на твърдия електорат, в Бундестага е избрана пета партия – Партия на демократичния социализъм, която се припознава като представител на източногерманските интереси.

Появата на нова парламентарна партия води до съществени промени в структурата на цялата германска партийна система. По-важното в случая обаче е загубата от страна на социалдемократите на монопола в лявото пространство и появата за първи път в историята на Федерална република Германия (ФРГ) на конкурент „отляво“, който успява да засегне дълго налаганата позиция на ГСДП като левица, която обединява като народна партия широк спектър от населението. Тези промени в партийната система на Федералната република неминуемо оказват влияние върху политическото и програмно развитие на партията в дългосрочен план.

Като цяло 90-те години на миналия век се оказват сложен и труден период за германските социалдемократи, въпреки голямата изборна победа на ГСДП през 1998 г.¹⁰ (вж. Приложение № 2). Тези години са белязани от сериозна идейна и политическа криза, изразяваща се в липсата на ясна концепция и реалистични стратегии, почти перманентна лидерска криза и изоставането на партията в програмно отношение.

⁸ Пак там, с. 16.

⁹ По време на предизборната борба председателят и водещ кандидат на ГСДП Оскар Лафонтен застъпва становището, че обединяването на Германия е прибързан акт, който ще има тежки последствия за бюджета и социалната каса на Бундесрепубликата.

¹⁰ На изборите за XIV федерален парламент от 27 септември 1998 г. ГСДП получава 40.5% (с 4.5% повече в сравнение с изборите през 1994 г.), докато ХДС/ХСС отчита загуба от 6.2% на избирателни гласове в сравнение с преди четири години и достигат 35.2 %, което се определя като най-лошият резултат на християндемократите след 1953 г.

1.3. Социалдемокрацията по „Третия път“. ГСДП и „Новият център”

През 90-те години на ХХ век се поставя началото на различни опити на социалдемократическите партии в повечето европейски страни да се приспособят към променената политическа и икономическа обстановка, които водят до възприемане на неоконсервативни позиции. Стремжът на социалдемократическите партии да се адаптират към реално съществуващата политико-икономическа конюнктура и отричането от редица техни фундаментални ценности задълбочава деперсонализацията и кризата на идентичността им. Последната намира израз в процеса на сближаване на социалдемокрацията с либерализма, при което различието между двете фундаментални политически идеологии губи своето реално съдържание.

Първият сериозен опит за преосмисляне на европейското умерено ляво се концентрира около концепцията за „Третия път”. Третият път е движение, имащо за цел да представи социалдемократите като модерни застъпници на пазара, приветстващи глобализацията, но запазващи ангажимента си с базовите придобивки на социалната държава. Идеите за „третия път“ се превръщат в програмна концепция на британската Лейбъристка партия („Нов лейбъризм“), като те са една от причините, залегнали в основата на резкия подем на партията в края на 90-те години. Тези промени в Лейбъристката партия оказват съществено влияние върху другите партии и на тази основа през 90-те години в Европа се появяват и идеите за „нова социалдемокрация”, „нова левица”, „нов лейбъризм”, „нов център”.

Идейният завой вдясно, който водещи партии в Западна Европа правят, задълбочава усещането за сближаване на политическите разбирания на левицата и на десния център. Така, осъществяваните от социалдемократическите правителства реформи се определят като социално несправедливи и влизаци в противоречие с традиционните социалдемократически ценности. Това води до сериозен отлив сред традиционните избиратели на левите партии, възприемащи социалдемокрацията като част от системата „финансов капитализъм”, като пазител на статуквото, известно като „неолиберализъм”, въпреки опитите ѝ да се разграничи от провала на Вашингтонския консенсус¹¹.

¹¹ Вашингтонският консенсус, който е постигнат през 80-те години между Министерството на финансите на САЩ и ръководствата на Международния валутен фонд и Световната банка, представлява пакет от най-общи принципи за преодоляване на финансови кризи, стабилизация и създаване на условия за растеж. С този консенсус се приема, че при строга финансова политика, придружена от масирана либерализация и приватизация, може да се постигне финансова стабилност и да започне икономически

Особено симптоматичен е случаят с ГСДП, последователно провеждаща т.нар. политика на „новия център“¹², чиято същност би могла да се резюмира в прехода от леви към дясноцентристки позиции и провеждането реформи с подчертано либерален характер.

В условията на икономическа стагнация, нарастване на безработицата и огромен държавен дълг, правителството на ГСДП и Партията на Зелените, под влияние на Тони Блеър и неговите неолиберални идеи за „третия път“, приема редица радикално-антисоциални закони – „Програма 2010“ („Agenda 2010“) и пакета от закони „Хартц IV“, включващи болезнени за обществото промени, сред които: ограничаване на времето за получаване на помощи за безработица, намаляването им до нивото на абсолютния екзистенциминимум; съкращаване на социалните плащания; въвеждане на принудителен нискоквалифициран труд за получаващите помощи; повишение на вноските на работещите за медицинско, пенсионно и социално осигуряване и др. Така, превръщането на ГСДП от партия на социалната държава в една модернизирана формация на „Новия център“, обърната към новите средни слоеве, води до нарастваща дистанция спрямо бързо увеличаващите се долни слоеве.

Чувството за загуба на смисъл и програмна ориентация в провежданата от социалдемократите политика през годините след Обединението постепенно благоприятства появата и възхода на „Левицата“, създадена след съюзяването на Партията на демократичния социализъм и създадената от недоволни от политиката на ГСДП леви социалдемократи в западните провинции партия „Изборна алтернатива за труд и социална справедливост“¹³. През годините „Левицата“ успява да се наложи като значима алтернатива вляво от социалдемократите и като важен потенциален коалиционен партньор за в бъдеще, стремейки се към осигуряване на представителство на избирателите от лявото политическо пространство, които вече не се чувстват

растеж. Изхождайки от тезата, че пазарът дава по-добри резултати от политиката в абсолютно всички обществени сфери, Вашингтонският консенсус е в пълен разрез с т.нар. „социалдемократически модел“.

¹² „Новият център“ е една от водещите идеи на предизборната програма на ГСДП, подобно на предизборните лозунги „нов лейбъризм, нова Британия“ във Великобритания и „нова левица“ във Франция. Създадената на тази основа концепция се основава на убеждението, че политическата власт може да се завоюва с предизборни съюзи по конкретни проблеми, без да се разчита повече на структурни мнозинства от твърд социален електорат. По тази причина политическа прицелна точка, както на „Третия път“, така и на „Новия център“ става центърът на обществото, новите средни слоеве.

¹³ В основата на създаването на партията, известна във ФРГ като „Arbeit und soziale Gerechtigkeit – Die Wahlalternative“ (WASG), е недоволството на синдикални дейци и членове на ГСДП от дясната политика на Шрьодер и от законите на комисията на Хартц. Докато през първия си мандат социалдемократическият канцлер се съобразява с мнението на тези среди, през втория мандат води политика без тяхното съгласие.

представени от силно одеснелите по време на своето управление социалдемократи. Причините за успеха на крайно лявата партия, към която ГСДП не успява да формира единна позиция, могат да се търсят преди всичко в посланията ѝ за по-голяма социална справедливост в условията на нарастващо разочарование от задълбочаващата се антисоциална политика на правителството на Шрьодер и нарастващия протестен вот сред избирателите.

Една от най-драстичните последици за кабинета на Герхард Шрьодер е загубата на ГСДП на местните избори в Северна Вестфалия. След 39-годишно управление на социалдемократите в Нордхайн-Вестфалия на власт идва коалицията от християндемократите и либералите. Тези избори, както и проведените няколко месеца по-късно предсрочни парламентарни избори¹⁴ са ясен индикатор за задълбочаващото се разочарование от реалната политика на социалдемократите и масивния отлив на привърженици от партията – за управлявалата до момента червено-зелена коалиция гласуват почти 2,5 млн. по-малко гласоподаватели в сравнение с 2002 г.

Всъщност, разгледани в детайли, парламентарните избори през 2005 г. показват, че двете най-големи народни партии в Бундесрепубликата – ХДС/ХСС и ГСДП, могат да бъдат характеризирани като губещи, докато малките партии постигат значителни успехи – Либералната СвДП повишава изненадващо влиянието си на 9.8%, Партията на Зелените получава 8.1% от гласовете, а новосформираната крайно лява формация начело с двамата популистки лидери Оскар Лафонтен и Грегор Гизи, достига до 8.7%, успех дължащ се преди всичко на протестните гласове и гласовете на разочарованите избиратели, особено в източната част на Германия (вж. Приложение № 2).

Неблагоприятните изборни резултати през есента на 2005 г., които излъчват формален, но не и реален победител, принуждават ГСДП да подпише коалиционен договор с ХДС/ХСС. Коалиционните компромиси, които социалдемократите са принудени да правят в рамките на Голямата коалиция начело с християндемократическия канцлер Ангела Меркел и неспособността им да се разграничат от водената дясна политика за „реформиране“ на социалната държава, започната от Шрьодер, все повече отдалечават ГСДП от образа ѝ на партия на социалната справедливост.

¹⁴ Като мотив за поискания вот на недоверие и насрочването на предсрочни избори, федералният канцлер Герхард Шрьодер посочва историческото поражение на ГСДП на местните избори в Северен Рейн-Вестфалия на 22 май 2005 г.. От трибуната на Бундестага канцлерът отбелязва, че избирателите са гласували против предприетите от него реформи в социалната сфера и трудовия пазар.

Задълбочаващото се разочарование от политиката на ГСДП води до необходимост от ново преосмисляне на доминиращите през 90-те години идеи на социалдемократията. Оказва се, че в дългосрочен план идеите на „новия център“ не променят съществено социалната ситуация и материалното положение на трудовите слоеве. Тази политика поражда постоянни противоречия между лявото и консервативното крило на ГСДП, което обуславя необходимостта от анализ и оценка на валидността на идеите, заложи в Берлинската програма, предвид променената външна среда в годините след приемането ѝ, както и от създаването на нова партийна програма.

Проведеният през 2007 г. конгрес в Хамбург слага край на продължилата повече от седем години програмна дискусия, с приемането на нова Принципна програма, която да замени несъответстващата на новите реалности Берлинска програма от 1989 г. При сравнението на различните варианти на програмата в хода на времето най-ясно проличават основните насоки на осмисляне на резултатите от „третия път“. Резултатът е стремеж към връщане към идентичността на партията като партия на социалната справедливост. Хамбургската програма на ГСДП може да бъде определена като опит да бъде даден отговор за адекватната социалдемократическа програматика и политика в съвременните съществено променени условия в света при отстояване на традиционните социалдемократически ценности. Новата програма на партията обаче не решава големия проблем на ГСДП, а именно – съществуващите сериозни вътрешнопартийни различия относно идеологическата ориентация на партията.

1.4. ГСДП в контекста на световната криза и провала на неолибералните идеи

Опитите на социалдемократите, както в Германия, така и в редица европейски страни, да посрещнат фундаменталните световни промени през последните две или три десетилетия с нова теория и политическа практика претърпяват крах особено в условията на разразилата се през последните години световна икономическа и финансова криза. Икономическият срив, резкият спад в благосъстоянието на хората и задълбочаващата се криза на доверие се оказват нагледно свидетелство за провала на идеологията на свободния пазар. В тази ситуация очакваната възможност за реструктуриране на политическото пространство в посока наляво и за възвръщане на политическото и идейното влияние на социалдемократията не само, че не се

осъществява, но в политически план Европа продължава да бъде доминирана от консервативни правителства.

Този феномен се наблюдава не само в Германия, а е емблематичен за социалдемокрацията в цяла Европа. Резултатите от европейските избори през 2009 г. ясно показват, че дясноцентристките партии постигат добри резултати в повечето големи европейски икономики, докато големите губещи на тези избори са левите партии (вж. Приложение № 4). Парадоксално, това се случва именно в момент, когато вследствие на глобалната финансова и стопанска криза на капитализма, породена от присъщите му недостатъци и от неолибералната икономическа политика, правителствата в целия свят са принудени да се върнат към държавната регулация.

Изборните резултати на федералните избори на 27 септември 2009 г., последвали изборите за Европейски парламент, окончателно утвърждават петпартийната система във Федералната република – двете основни политически сили – ХДС/ХСС и ГСДП претърпяват сериозни загуби, докато всяка една от трите по-малки партии – Св.ДП, „Левицата“ и Партията на Зелените, успява да получи над десет процента от подадените гласове. Резултатът на социалдемократите може да бъде определен като най-тежкото изборно поражение от Втората световна война насам, те получават едва 23 % – с 6 205 822 гласове по-малко в сравнение с изборите през 2005 г. (спад от близо наполовина спрямо 1998 г., когато ГСДП идва на власт) (вж. Приложение № 2).

Безспорно, част от причините за драстичния спад на доверие към най-старата германска партия са добре известни: необходимостта от провеждане на десни реформи, управление в нежелана коалиция и свързаните с това компромиси, вътрешнопартийни противоборства и липса на авторитетна водеща личност, застаряващи привърженици. В изборния резултат на ГСДП ясно прозират последствията от приоритетната ориентация на партията към „центъра“ на обществото и изоставянето на социалдемократическите традиции на общуване със социалната база – средната класа, хората на наемния труд, синдикатите.

В период, когато Европа навлиза във фаза на политическа несигурност, белязана от едно от най-големите противопоставяния в икономиката – повече или по-малко държава по време на криза, социалдемократическите партии в редица европейски страни, въпреки различията помежду им, се изправят пред сходни въпроси, разпростиращи се от бъдещето на Европа, преминавайки през перспективите на една

постнеолиберална икономическа стратегия и стратегия на растеж, до бъдещото значение на солидарността, засилването на демократичното участие и свободата.

Кризата в еврозоната, започнала вследствие на дълговите проблеми на Гърция, развила се в дългова криза за целия блок, и предизвиквала серия опити за реформи, договаряне на спасително финансиране и дискусии за прекрояване на правилата в ЕС, все повече се превръща в израз на очевидния провал на глобалния нерегулиран капитализъм, водещ до нарастване на скептичността по отношение на постиженията на европейската интеграция. Настоящата ситуация е важен индикатор за съществуващите в Европа условия за реабилитация на изконни ценности като солидарност и справедливост и повдига въпроса за способността на съвременната социалдемократия за формулиране на адекватна социалдемократическа визия за политическото, икономическото и социалното бъдеще на Европа.

С избора на социалиста Франсоа Оланд за президент на Франция и съкрушителната загуба на германските християндемократи на провинциалните избори в Северен Рейн-Вестфалия през 2012 г. на преден план излиза въпросът дали тези събития не са индикатор за настъпващите промени в политическия пейзаж в Европа, в която сега доминират консервативните партии. Основният аргумент на тази прогноза е характерът на продължаващата вече четири години глобална финансова и икономическа криза, в която някои страни, предимно от Южна Европа затъват все по-дълбоко. Безспорно, изборните резултати във Франция, Гърция и други европейски страни носят в себе си силен протестен елемент в условията на световната финансова и икономическа криза, подриваща социалния модел на Европейския съюз.

Настоящата криза в икономическия и валутен съюз ясно показва, че все още не е решен въпросът за адекватните социалдемократически идейни и политически позиции в съвременния период. Всъщност, от способността на социалдемократите да предложат ясен и последователен набор от новаторски и модернизаторски алтернативни решения за справяне с кризата, които същевременно отстояват традиционните социалдемократически ценности, зависи успешната адаптация и трансформация на съвременната социалдемократия, в т.ч. и на социалдемократическата партия в най-силната европейска икономика, и възвръщането на политическото и идейното ѝ влияние.

ГЛАВА II. СЛЕД ОБЕДИНЕНИЕТО: ГЕРМАНСКАТА СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯ ПО „ТРЕТИЯ ПЪТ” И СЛЕД ТОВА

2.1. Новите реалности след Обединението на Германия. ГСДП в опозиция

Обединението на Германската федерална република и Германската демократична република (ГДР), белязано от падането на Берлинската стена, представлява преломен момент, който оставя траен отпечатък върху всички аспекти на политическия и икономическия облик на Германия, а също така води и до значителни промени в геополитическия баланс в Европа. Падането на Берлинската стена бележи края на насилственото разделение на най-мощната държава, както и на самата Европа и системата на комунистическите държави. С края на следвоенното разделение на Европа, поставен с Обединението на Германия и преминал през договорите от Маастрихт и постепенното разширяване на Европейския съюз, през втората половина на 90-те години в центъра на дискусиата излиза темата за глобализацията на икономиката, европейската интеграция и свързаните с това промени в света на труда и структурното претоварване на социалната държава, които представляват особено предизвикателство за новото разбиране за социалдемократическите ценности, програматика и политика.

На 3 октомври 1990 г. влиза в сила Договорът за обединение между ФРГ и ГДР, с който след повече от четири десетилетия комунистическата Източна Германия се присъединява към Западна Германия и официално приема западногерманските правила и институции на държавно управление. С акта на националното обединение след повече от четири десетилетия Източна Германия осъществява прехода от авторитарен комунистически режим и централизирана планова икономика към либерална демокрация и социална пазарна икономика. „Повторното обединение на Германия показва колко трудна е срещата на двете части на Европа“¹⁵. Осъществяването на германското единство с оглед възможно най-бързо изравняване на жизнените условия между Източна и Западна Германия се оказва най-голямото предизвикателство в историята на Федералната република. То изисква цялостно преустройство на икономическите, политическите и обществените структури на ГДР.

¹⁵ Краснодембски, З. Европейски проблеми с Източна Европа. „Литературен вестник”, 13-19.03.2002 г., бр. 10, <http://www.slovo.bg/old/litvestnik/210/lv0210002.htm>.

В монографията си „Германска история от 1945 г. до настоящето” авторът Хорст Пьотч определя това събитие като начало на държавно-правно обединение на ГДР и ФРГ, което не може да обедини набързо двата свята, в които гражданите на двете германски държави, независимо една от друга, са имали в продължение на 45 години¹⁶. Със скритата си голяма безработица, неконкурентни заводи и фабрики, различен икономически и политически начин на живот, новоприсъединилите се провинции от Източна Германия¹⁷ и проблемите, произтичащи от икономическите и социалните различия между западните и източните области, се превръщат в тежко бреме, както за федералната политическа власт, така и за икономическото и финансовото състояние на Германия и нейната международна конкурентоспособност.

Трудната икономическа ситуация е усложнена от радикалните промени в новите провинции при прехода от планова икономика от съветски тип към пазарна икономика, което налага мащабната икономическа помощ след Обединението: въвеждането на т. нар. „данък солидарност“¹⁸, който се плаща от работещите в западните провинции за възстановяване на новите, финансово изравняване на провинциите посредством преразпределяне на приходите от данъци от по-богатите към по-бедните провинции, федералните споразумения за солидарност („Пакт за солидарност“ за периода 1990-2005 г. и „Пакт за солидарност“ 2 за периода 2005-2019 г.) и т.н.

Важна насока на развитието се поставя още преди националното обединение чрез „Договора за икономически валутен и финансов съюз“¹⁹, с който от 1 юли 1990 г. се въвежда единна парична система – западногерманската марка. Установяването на обменния курс без оглед на ниската източногерманска производителност, започналата през 1990 г. и форсирана приватизационна политика, както и продължаващото свиване на източните пазари, водят до рязък спад на конкурентостта на предприятията, масивен срив в производството и обезлюдяване на новите федерални провинции, последица от

¹⁶ Коева, А. Смелост за мир, смелост за промяна, „Парадигма 2010”, с. 52.

¹⁷ Мекленбург-Предна Померания, Бранденбург, Саксония-Анхалт, Тюрингия и Саксония. Бившата област Берлин (източен) заедно със Западен Берлин са реорганизирани в новата провинция Берлин.

¹⁸ Допълнително облагане на всички доходи в размер на 5.5%, което се използва за финансиране на мерки по догонващото развитие на новите провинции.

¹⁹ След дълги дискусии относно формулата за обмяна на валутата на ГДР към стабилната западногерманска марка се взема решение заплатите, пенсите, студентските стипендии и минималните спестявания да бъдат заменени в курс 1 към 1 с цел гарантирането на еднакъв жизнен стандарт. За всички останали спестовни влогове и дългове е определен курс 2 марки към 1 ДМ.

което е високата безработица. Бързо става ясно, че разходите след Обединението са значително подценени и налагат огромни финансови ресурси към Източна Германия²⁰.

В доклад на Европейската комисия²¹ от 2002 г. относно общото икономическо развитие на Германия се отбелязва, че с последствията от националното обединение могат да бъдат обяснени до две трети от параметрите на настоящата слабост на германската икономика – високите равнища на безработица, нарастващата бюджетна задлъжнялост, проблемите в социално-осигурителната система и др. В този смисъл, основният проблем, пред който е изправено всяко правителство във вътрешнополитически контекст, е необходимостта от провеждане на съществени реформи в областта на социалната и трудовата политика, здравното, социалното и пенсионното осигуряване, без които Германия рискува да загуби лидерската си позиция в Европа.

Паралелно с последиците от Обединението, в края на 80-те и през 90-те години на миналия век влияние върху политическия и икономическия живот в Германия, съществено влияние оказват и фактори като задълбочаващите се процеси на глобализация и европейска интеграция, негативната демографска тенденция на застаряване на европейското население и неговите най-вече идеологически и демографски ефекти като нарастване значимостта на темата за сигурността и последиците от имиграцията и др. Комплексното влияние на тези фактори обособява устойчив трансформационен натиск към характерния за десетилетията непосредствено след Втората световна война баланс между устойчиво икономическо развитие и социална справедливост.

През 90-те години на XX в. политиката на Европейския съюз, насочена към задълбочаване на икономическата интеграция, променя общия икономически контекст, в който правителствата прилагат националните социални политики. Европейската интеграция и по-конкретно Европейският икономически и валутен съюз, ограничават възможностите за маневриране на европейските правителства. Критериите за конвергенция от Маастрихт и условията за приемането на единната европейска валута поставят стриктни ограничения на бюджетните дефицити и инфлацията, непозволявайки прилагането на експанзионистична макроикономическа политика,

²⁰ Според изследване на Института за икономически изследвания в Хале (IWH) само за периода от 1991 г. до 2003 г. са похарчени 1.28 трлн. евро.

²¹ Европейска комисия, „Germany’s growth performance in the 1990’s” („Растеж на Германия през 1990 г.“), 2002. http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication1878_en.pdf.

характерна за класическия социалдемократически модел. Тези външни ограничения в хода на динамично развиващите се процеси на глобализация и европеизация изправят Германия, една от най-мощните движещи сили на европейската интеграция и най-голямата европейска икономика, пред сериозни предизвикателства в търсене на по-приемлив баланс между икономическа ефективност и социална справедливост.

В контекста на адаптирането към последиците от Обединението и глобализацията, Германия губи водещата си позиция като държава с висока степен на социална демокрация. Основните причини за това се изразяват във факта, че начинът на финансиране на социалната държава в международната конкуренция се оказва неблагоприятен и на базата на ориентираната към стабилност политическа система, реформите не могат да бъдат приети в необходимия срок. Така, от средата на 90-те години на XX век първо правителството на Хелмут Кол, а след това и правителството на Шрьодер, се опитват да укрепят конкурентоспособността на германската икономика чрез преустройство и възстановяване на социалната държава и да приспособят системата на социалното осигуряване към застаряването на обществото и промените в семейните структури. В този смисъл, запазването на „германския модел“ и същността на „германското икономическо чудо“ – социалната пазарна икономика, става с цената на често мъчителни реформи, на загуба на синдикално влияние, което от своя страна води до сериозна криза в социалдемократията.

Очерталата се промяна на рамките на дейността на ГСДП води до необходимостта от нова преценка на нейните програми и до изработването на нова политическа стратегия, съответстваща на настъпилите промени. Така, в годината на падане на Берлинската стена, без да е подготвена за този рязък завой в историята, германската социалдемократия приема на 20 декември 1989 г. нова Принципна програма – Берлинската програма. Основните идеи на Берлинската програма са подготвени още през 80-те години в отговор на две съществени тенденции – възходът на неоконсерватизма в идеен и политически план и належащият прелом в екологическата сфера, намерил израз в появата на новите социални движения и Зелената партия.

Новата програма на социалдемократическата партия става израз на принципно обновление на партийните позиции в няколко ключови пункта: критична преценка на научно-техническия прогрес и икономическия растеж, промяната на отношението към

екологията и по-конкретно идеята за фундаментално екологическо преобразуване на индустриалното общество. Този идеен поврат допринася за сближаването на социалдемократията с Партията на Зелените и подготвя почвата за формирането на един нов тип коалиция в Германия.

Съдбата на новата Принципна програма обаче е определена от резкия политически поврат, довел до краха на реалния социализъм и падането на Берлинската стена. Събитията около Обединението на ГДР и ФРГ, завинаги оставили в историята Хелмут Кол като канцлера, повторно обединил Германия, рязко изместват акцентите в политическия живот и в общественото съзнание, както в самата Федерална република, така и в обединена Германия. Тези събития заварват ГСДП с една програма с постматериалистки и постиндустриален характер, още повече, че тази програма е подготвена само за старата Федерална република.

Така, на първите общогермански избори на 2 декември 1990 г. ГСДП с лидера си Оскар Лафонтен, които се обявяват срещу бързото обединение, претърпяват тежка загуба, получавайки едва 33.5% от гласовете – резултат, отхвърлящ я до равнището на 50-те години. Тези избори донасят пореден успех на християндемократите, които печелят 43.8% от гласовете и заедно с коалиционния си партньор СвДП (която повишава дела си до 11%) встъпват в третия си управленски мандат. Потенциалният партньор на социалдемократите Партията на Зелените не успява да премине изборителния праг от 5% и да влезе в Бундестага.

Изборните резултати от първите общогермански избори показват, че Обединението на страната се оказва разделителна линия за основните политически партии във Федералната република. Докато правителството на Хелмут Кол се възползва от предлагания им се шанс за бързо обединение на Германия, то ГСДП начело с лидера си Оскар Лафонтен са далеч по-предпазливи в оценката си за този процес, изхождайки от икономическите и финансови рискове от едно бързо присъединяване на Източна Германия.

В този смисъл, резултатът на социалдемократите се дължи до голяма степен на поведението на водещия им кандидат Оскар Лафонтен²², който настоява за постепенно обединение на двете немски държави минавайки през фазата на конфедерация, за запазването на източногерманската икономика, като по този начин се избегнат

²² В следствие на голямата му изборна победа с 54.4 % през м. януари 1990 г. на местно ниво в Саарланд, Лафонтен е издигнат от социалдемократите за кандидат-канцлер на Германия за изборите в края на с.г.

социалните и финансови сътресения за бюджета на Федералната Република, както и за стриктен неутралитет на една бъдеща обща държава. Според известния германски историк и публицист Хайнрих Потоф изборните резултати на ГСДП могат да бъдат обяснени с факта, че „процесът на обединение ясно показва, че нейната политика по това време я превърна в прост наблюдател на случващото се”²³.

По този начин ГСДП се оказва в неочаквана за нея ситуация – вместо подготвяното вземане на управлението – продължаване на опозиционната роля и то в обединена Германия. Според Йохано Щрасер, един от теоретичите в ГСДП, нейното програмно предимство, намерило израз в Берлинската програма, е свързано с предстоящата на Запад „модернизация на модерното”. С падането на Берлинската страна и обединението на Източна и Западна Германия обаче става актуален един „по-стар тип модернизация”, предвид огромната тежест на икономическите и екологическите проблеми в петте нови федерални провинции²⁴.

Проведените първи избори в обединена Германия свидетелстват за настъпилите дълбоки промени в обществото на Федералната република и тяхното влияние върху всички бъдещи избори. С Обединението на страната окончателно се утвърждава новата партийна система във Федералната република с влизането на пета партия в Бундестага – Партията на демократичния социализъм, наследник на бившата управляваща комунистическа партия в бившата ГДР – Германската единна социалистическа партия (ГЕСП). Въпреки че редица наблюдатели определят ПДС, която се припознава като представител на източногерманските интереси, за временен феномен, тя успява да засегне дълго налаганата позиция на ГСДП като левица, която обединява като народна партия широк спектър от населението.

В годините след националното обединение съществуващите различия между Източна и Западна Германия се задълбочават под формата на нов териториален конфликт, който, съгласно методологията на Сеймор Мартин Липсет и Стейн Рокан за кливиджите, може да бъде определен като т. нар. кливидж „център-периферия”. Новият конфликт Изток-Запад отслабва влиянието на традиционното разделение между северната и южната част на федералните провинциите („Север-Юг”), отразяващо традиционната доминация на социалдемократите в северните и централните провинции на страната и силните позиции на ХДС в южните провинции. Този нов кливидж, в

²³ Канев, Д. От Берлин до Хамбург, София, Фондация „Фридрих Еберт”, 2008, с. 19.

²⁴ Вж. Канев, Д. От Годесберг до Берлин. Програмите на ГСДП, София, Фондация „Фридрих Еберт”, 1997, с. 37.

основата на който стоят не само регионалните икономически неравенства, но също така и проблемите, свързани с културата и идентичността, затвърждава влиянието на ПДС като регионална партия, припознаваща се за единствения законен защитник на източногерманските интереси. Негативните икономически и социални последици на Обединението и задълбочаващото се недоволство и разочарование сред голяма част от източногерманците са важен фактор за мобилизиране на електоралния потенциал на партията и утвърждаването ѝ в партийната система на обединена Германия, което представлява първият истински успех на партия вляво от ГСДП. Изборният успех на „Левицата“ на парламентарните избори през 2005 г.²⁵ и 2009 г.²⁶ е сериозен индикатор за трайното ѝ утвърждаване и в Западна Германия (вж. Приложение № 3).

След загубата на изборите през 1990 г. втората по влиятелност партия в Германия – Социалдемократическата, търси нови пътища за модернизирване, пред нея стои задачата поемане на управлението на страната и спечелване на максимален брой места в Бундесрата с цел оказване на силен опозиционен натиск върху решенията на коалицията на ХДС/ХСС и свободните демократи. Въпреки че на следващите парламентарни избори през м. октомври 1994 г. социалдемократите постигат видим успех, получавайки 36.4% от гласовете при относителен спад на подкрепата на ХДС/ХСС (41.5%) и по-добро представяне на Зелените (7.3%)²⁷, ГСДП остава в опозиция, а християндемократите и Св.ДП продължават съвместното си управление.

Следва да се отбележи, че 90-те години на миналия век са съпътствани не само липсата на политически успехи и изоставането на ГСДП в програмно отношение, но и от перманентната лидерска криза, отразяваща се върху идейното и програмното състояние на партията. Избраният през 1991 г. министър-председател на федералната провинция Шлезвиг-Холщайн Бьорн Енгхолм за председател на партията, който твърде скоро е принуден да напусне поста си, поради замесване на името му в политическа афера, както и избраният след него Рудоф Шарпинг, не успяват да изведат партията до видими политически успехи. Важно измерение на лидерската нестабилност, обхванала ГСДП от края на 80-те и началото на 90-те години, е и липсата на единение на програма

²⁵ На изборите през 2005 г. Левицата успява да увеличи почти двойно резултатите си в сравнение с предните избори като получава 8.7% от гласовете и 54 места в Бундестага.

²⁶ На последните федерални избори на 27.9.2009 г. Левицата получава подкрепата на над 5,1 млн. гласоподаватели и с близо 12% постига изключително добър резултат и прираст от около една трета, докато ГСДП получава едва 23%, което е и най-лошият ѝ резултат в цялата следвоенна история на Германия.

²⁷ След обединението на Зелените и Съюз 90, на тези избори партията категорично заема трето място в политическото пространство на ФРГ.

и лидер, който да я персонализира, което паралелно с променената политическа обстановка предопределя съдбата на Берлинската програма.

Като цяло 90-те години на миналия век се оказват сложен и труден период за ГСДП. Тези години са белязани от сериозна идейна, теоретическа и политическа криза, която слага негативен отпечатък върху образа на социалдемократията като адекватно на съвременните проблеми. В условията на динамично развиващите се процеси на европеизация и глобализация и на свързаните с тях дълбоки промени се налага изводът, че теоретичните и програмни обосновки, които са били актуални в продължение на десетилетия, вече не работят.

Модернизацията на германската социалдемократия в отговор на новото развитие през 90-те години, намира израз в ориентирането ѝ към т. нар. „нов център“ при правителството на канцлера Герхард Шрьодер, чието идване на власт бележи края на 16-годишното управление на „вечния“ канцлер Хелмут Кол. С поемането на властта ГСДП и Партията на Зелените се изправят пред предизвикателството да ревизират и поправят грешките и пропуските на предходния период и да реформират основните стълбове на социалната и данъчната система в условията на „неолибералната вълна“, заляла цяла Европа и голямото сътресение, предизвикано от германското обединение.

2.2. Германският модел на управление на червено-зелената коалиция

Годините от есента на 1998 г. до м. октомври 2005 г. могат да бъдат определени като ерата на третия следвоенен социалдемократически управленски период във Федерална република Германия, известен в политическите науки, историографията и медиите като ерата „Шрьодер“ и червено-зеленият проект. Началото на тази ера е поставено след 16-годишното управление на „вечния“ канцлер Хелмут Кол. В края на своето управление християндемократи и свободни демократи изглеждат изчерпани, конфронтирани с отрицателни резултати от икономическата си и социална политика, което допринася за постепенна консолидация на ГСДП и повишаване на влиянието ѝ сред избирателите.

Последният мандат на Хелмут Кол е свидетелство за необходимостта от радикални реформи в областта на социалната политика и пазара на труда. Безпомощността на управляващите да финансират нарасналите социални потребности на безработните в обединена Германия, както и планираните реформи, свързани с големи спестявания (дългосрочно спадане на нивото на пенсиите, повишаване на дела

на личното участие в здравната система и др.) създават впечатлението за всеобщ икономически застой, което води до силно разклащане на доверието в канцлера Хол.

В тази обстановка и след провала на изборите през 1990 г. на Оскар Лафонтен и на Рудолф Шарпинг през 1994 г., социалдемократите са изправени пред предизвикателството да изберат кандидат, който ще успее да вдъхне повече доверие в германските избиратели. След голямата победа на Герхард Шрьодер на изборите в Долна Саксония през м. март 1998 г. (47.9% и абсолютно мнозинство в лендерския парламент) той е предпочетен пред другата възможност – Оскар Лафонтен, председател на ГСДП и успешен организатор на опозицията през последния мандат на консервативно-либералното правителство. По време на партийния конгрес на ГСДП, проведен на 17 април 1998 г. в гр. Лайпциг, на който е приета управленческата програма на социалдемократите, Шрьодер е избран за кандидат-канцлер с 83.4% от гласовете на присъстващите. Резултатите от този избор показват, че само твърдите привърженици на лявата политика и на Лафонтен отхвърлят кандидатурата на Шрьодер за бундесканцлер.

На изборите на 27 септември 1998 г. ГСДП със своя водещ кандидат Герхард Шрьодер получава 40.9% от гласовете (с 4.5% повече от изборите през 1994 г.), с което за втори път след 1972 г. в историята на Федералната република става най-силната германска партия. ХДС/ХСС съответно се оказват с най-слабия си изборен резултат след 1949 г. – 35.2% (с 6.2% по-малко от 1994 г.). Зелените стават отново трета парламентарна сила, получавайки 6.7% от гласовете. Изборите през 1998 г. водят до значително промени в страната като цяло, тъй като за първи път в германската история левицата идва на власт и получава възможността да управлява без помощта на партньор от десницата или центъра. С победата на ГСДП и Партията на Зелените се потвърждава тенденцията в края на XX век Европа да бъде почти повсеместно управлявана от леви правителства.

Следва да се отбележи, че червено-зелената коалиция като нов правителствен модел в Германия всъщност е замислена още за 1990 г. В тази връзка редица анализатори отбелязват приноса на приетата през 1989 г. Берлинска програма за идейния поврат на ГСДП, довел до сближаването на социалдемократията със Зелените като предпоставка за формирането на един нов тип коалиция в Германия. Според автора от германския ежеседмичник „Die Zeit“ Кристоф Зайлс „Принципните програми в ГСДП са имали различни функции. Годесбергската програма служеше на

обновлението – работническата партия се превърна в народна партия – и подготви канцлерството на Вили Брандт. Берлинската програма търсеше сближаване с новите социални движения и с това създаде предпоставките за коалиция със Зелените”²⁸.

Победата на ГСДП се определя от някои изследователи като „народен плебисцит срещу канцлера Хелмут Кол”²⁹ и като последица от закъснелите реформи на неговото правителство. Наистина, една от основните причини за повишаването на влиянието на социалдемократите е силно спадащото доверие към ХДС/ХСС и персонално към канцлера Кол, в резултат от икономическите трудности, нереалистичната бюджетна политика, растящата безработица и очевидното изхабяване на управляващите партии и техния канцлер. Към тези обстоятелства могат да се добавят и редица тактически грешки като нежеланието на християндемократическия канцлер да се оттегли доброволно от политическата сцена.

Анализът на факторите, довели до победата на социалдемократите в Германия, ясно показва, че те до голяма степен се доближават до причините за изборните успехи на английските лейбъристи и френските социалисти през 1997 г. Значителна роля за изборните резултати на социалдемократите играе фигурата на кандидата за канцлер и неговото медийно представяне, подобно на случаите във Великобритания и Франция. Според Оберойтер победата на ГСДП се дължи не само на твърдите симпатизанти, но и на водената от нея „най-модерна предизборна борба в Германия”³⁰.

Конгресът в Лайпциг поставя началото на медийната кампания на социалдемократите, която цели налагането на образа на Герхард Шрьодер като нов тип политик, обогатяващ политическия опит с идеите на „третия път”. Подобно на предизборните лозунги „нов лейбъризм, нова Британия” във Великобритания и „нова левица” във Франция, една от водещите идеи на предизборната програма на социалдемократите е тази за „новия център”, служеща да обозначи целевата група, която е от особено значение за бъдещето на социалдемократията, а именно новите средни слоеве. Целта на новия канцлер Герхард Шрьодер е изграждането на силен център, който се дистанцира от десните и левите идеи и е способен да се приспособи към новите икономически, политически и социални предизвикателства.

²⁸ Канев, Д. От Берлин до Хамбург, София, Фондация „Фридрих Еберт”, 2008, с. 15.

²⁹ Gabriel, O., W. F. Brettschneider. Die Bundeswahl 1998. Ein Plebiszit gegen Kanzler Kohl, “Aus Politik und Zeitgeschichte”. Beilage zur Wochenzeitung “Das Parlament”, B52/58, с. 20.

³⁰ Коева, А. Смелост за мир, смелост за промяна, „Парадигма 2010”, с. 107.

Сравнението със събитията във Великобритания и Франция ясно показва, че по време на предизборната фаза ГСДП се опитва да съчетае двете крайности на съвременната социалдемократическа скала, демонстрирани от Тони Блеър във Великобритания и Лионел Жоспен във Франция. Герхард Шрьодер е символ на позиции, сходни с тези на Блеър, докато тогавашният председател на партията Лафонтен изглежда много по-близо до линията на Жоспен. Тази комбинация очевидно се оказва успешна с оглед на изборните резултати на социалдемократите.

Темите на социалдемократическата алтернатива в Германия от тази гледна точка се доближават до тези във Великобритания и Франция, като съчетават до известна степен различни методи за решаване на проблемите. Значителна част от предизборната програма влиза като съставна част на съвместната програма за управление на коалицията между ГСДП и Партията на зелените – „Прелом и обновление – пътят на Германия към XXI век“. В нея се извеждат приоритетите на новия кабинет, имащи за цел приобщаването на Германия към „новия център“ и модерната европейска социалдемократия.

На централно място в социалдемократическата програма се поставя борбата с безработицата, оценявана от германското население като най-острия обществен проблем. Един от централните червено-зелени проекти като част от бъдещата голяма социална реформа е създаването на т. нар. „Съюз за работа и професионално обучение“³¹, като посредническо звено между правителството, профсъюзите и работодателите за съвместно разрешаване на проблемите на пазара на труда. За ограничаването на безработицата се предвижда и провеждането на данъчна реформа, която да допринесе за насърчаване на покупателната способност на населението, както и за стимулиране на инвестиционната дейност на фирмите.

Борбата с безработицата е елемент от една по-широка стратегия, съчетаваща идеи на неокейнсианството и обръщане към реалностите на глобалните пазари. В съответствие с основния девиз на предизборната кампания „Иновации и справедливост“ ключов акцент се поставя върху значението на иновациите и инвестициите в производствата на бъдещето, които да повишат конкурентоспособността на германската икономика и да допринесат за разрешаване на социалните проблеми.

³¹ Със създаването на този Съюз се цели осигуряването на професионално обучение за младите хора без квалификация и подобряване на възможностите за труд на непълно и гъвкаво работно време.

Социалдемократите поставят в центъра на своята политика и въпросите, свързани с промяна на закона за добиване на немско гражданство³²; опазването на околната среда и постепенния отказ от ядрената енергетика; насърчаване на интеграцията между западните и източните германски области, активното участие в разширяването и обединяването на Европа и др.

Независимо от изразителната изборна победа и набеязаните амбициозни политически цели, липсата на достатъчно управленски опит в резултат на продължителното пребиваване в опозиция, както и практическите трудности при формиране на принципно нова коалиция, водят до първоначални затруднения и изправянето на новото правителство пред първите проблеми с реалното управление на страната.

Новото правителство поема управлението в условията на огромна задължнялост на страната, оставена в наследство от бившата управляваща коалиция на християндемократи и либерали. От една страна, то трябва да се бори с огромното сътресение, предизвикано от германското обединение, а от друга – с хроничния дефицит на обществените финанси. Тази ситуация изключително затруднява реализацията на амбициозните социални цели. Все пак, следва да се отбележи, че първите действия на правителството са насочени към отмяна или коригиране на някои антисоциални закони на бившите управляващи – по отношение на пенсионната система, заплащане при болест, неправомерни уволнения и др. В резултат от предприетите действия на червено-зелената коалиция са повишени детските добавки и е стартирана програма за борба с младежката безработица.

Сериозните затруднения в управлението са съпътствани и от политическите спорове между умерените и традиционно левите крила на социалдемократите. Старият лидерски въпрос намира израз във фактическото двувластие, от една страна, в лицето на канцлера Герхард Шрьодер, от друга – на финансовия министър и председател на партията Оскар Лафонтен, който като типичен социалдемократ изцяло подкрепя идеята за социалната държава и спазването на социалната справедливост, което влиза в разрез с модерните реформи. Личните амбиции за управление и начинът на поведение в ГСДП между Лафонтен и канцлера Шрьодер стават повод за противопоставяне и разминаване по решителни въпроси за добрата работа и климата в правителството.

³² Предложената от правителството в тази посока реформа се изразява в предоставяне на възможност за двойно гражданство на живеещите дълги години в Германия чужденци и техните деца, както и създаване на облекчени условия за получаване на немско гражданство.

Една от основните причини за задълбочаващото се напрежение между двамата е забавянето на данъчната реформа и обвиненията на Шрьодер срещу финансовата политика на Лафонтен. Става въпрос за разминаването по отношение на предлаганите промени на данъчната система, с които трябва да се задоволят успоредно и привържениците на „новия център”, и левите традиционалисти в ГСДП. Според предложението на партията солидарният данък трябва да остане 7.5%, а средният данък общ доход да бъде намален първоначално до 22%, а след това до 15%. Традиционна за ГСДП е и социалната идея да не се облагат пенсиите и допълнителните плащания с излишни удръжки, а данък печалба да бъде 16%.

Разочарован от неолибералната икономическа и финансова политика и поради категорично несъгласие с провеения курс на правителството, а именно участието на ФРГ в бомбардировките на бивша Югославия, през 1999 г. Оскар Лафонтен подава оставка и като министър, и като партиен председател и се оттегля от активна политика в ГСДП. Той определя реалната политика на управляващите като напълно противоречаща с предизборните им обещания и като абсолютно несъвместима с Берлинската програма на ГСДП, чийто съавтор е той: „Като канцлер Г. Шрьодер водеше една политика, която беше точно обратното на това, което ние обещахме на избирателите, заради което партията ни трябваше да се раздели с 200 хил. членове и милиони симпатизанти”³³.

В ядрото на този конфликт между двете ключови за ГСДП фигури несъмнено стои, заедно с личните амбиции за власт, основното противоречие между стария опозиционен профил на социалдемократите и предизвикателствата за промяна на управляващата партия, която трябва да проведе бързи и качествени реформи. В тази посока действа и публикуваният през 1999 г. документ „Шрьодер – Блеър”. Документът, озаглавен „Пътят напред за европейските социалдемократи”, макар принципно да отстоява основните ценности на социалдемократията, той до голяма степен се отдалечава от характерните за германската социалдемократия идеи и практики на държавно икономическо и бюджетно регулиране. Цел на документа е реформирането на социалната държава в зависимост от изискванията на XXI век – благоденствието трябва да бъде разбрано не като държавни помощи, а като икономически напредък. За изпълнението на тези цели се поставя акцент върху отдръпването от преразпределителната роля на държавата за сметка на инвестициите в

³³ Коева, А. Смелост за мир, смелост за промяна, „Парадигма 2010”, с. 166.

„човешкия и социален капитал“. Именно поради тази причина документът „Шрьодер – Блеър“ често е определян като опит за „програмна революция отгоре“³⁴, като намерение за тотално приспособяване към неолибералния модел.

Същевременно, с нарастващото недоверие към политиката на червено-зелената коалиция особено в социалната сфера, политическа ситуация се влошава с появилите се предизвикателства в областта на външната политика на Германия и по-конкретно участието на германски въоръжени сили във военни действия в Югославия като част от войските на НАТО. Това допълнително усложнява взаимоотношенията със социалната база и на социалдемократи, и на зелени, част от която не одобрява подобно решение.

В края на своето управление червено-зелената коалиция е в състояние на сериозна криза – позитивните последици от провежданите реформи все още не са усетени от обществото. Под натиска на лошите икономически сигнали, които продължават и през лятото на 2002 г., правителството е изправено пред задачата да съхрани добрия си имидж и да се намерят пътища за подобряване на ситуацията на пазара на труда. ГСДП набелязва нова умерена стратегия за предстоящите избори и преустройва девиза си на „сигурност в промените“, с което цели да демонстрира правилността на свършеното до този момент.

Така, на фона на неблагоприятните резултати в социалната сфера и тежките изборни резултати във федералните провинции, очакван резултат от парламентарните избори на 22 септември 2002 г. е настъпването на края на управлението на ГСДП и Зелените. В контраст с тези очаквания червено-зелената коалиция печели, макар и с минимална преднина, което позволява формирането на мнозинство за продължаване на съвместното управление с канцлер Герхард Шрьодер (ГСДП получава 38.5% от гласовете, а Зелените – 8.6%).

Победата на ГСДП и Зелените не може да бъде тълкувана като резултат на убедителното управление на двете партии, а по-скоро на възникналите в навечерието на изборите събития, които преобръщат за кратко време предпочитанията на много гласоподаватели – наводненията в Източна Германия през 2002 г., при които канцлерът реагира много по-адекватно и медийно ефективно³⁵ в сравнение със своя опонент

³⁴ Канев, Д. и Канева, Л. Социалистически и социалдемократически идеи – от началото до съвременността, София, Фондация „Фридрих Еберет“ – Бюро България, 2011, с. 176.

³⁵ На 26 август 2002 г., само три седмици преди изборите, кабинетът обявява решението си за създаване на фонд от 7.1 млрд. евро за подпомагане на жертвите на природната катастрофа. Освен това, лично държавният глава става на голяма дарителска акция и призовава германската общественост да помогне за последициите от наводненията.

християндемократът Едмунд Щойбер, и заплахата от война в Ирак. Тези събития дават възможност на управляващата коалиция да извоюва обществена подкрепа и да спечелят изборите през месец септември 2002 г. Отказът на Шрьодер да последва американския президент Джордж Буш във военните действия срещу диктатурата на Саддам Хюсейн в Ирак също носи значителен дивидент на ГСДП.

Вторият червено-зелен кабинет започва работа при следните неблагоприятни обстоятелства – 4 млн. безработни; хиляди банкрутирали фирми; хроничен дефицит на обществените финанси, който в края на 2005 г. достига 1 468 милиарда. Към тези неблагоприятни обстоятелства се добавят и видимите затруднения за правителството от промененото съотношение на силите в Бундесрата с предимство на опозицията, което възпрепятства управляващите да прокарат закони и да осъществяват по-дълбоки реформи.

Липсата на ясна и последователна стратегия за управление в един втори мандат, както и кризисната икономическа обстановка в страната, дават своето отражение върху общественото мнение, което в крайна сметка намира израз в сериозното поражение на социалдемократите на няколко последователни избори за лендерски парламенти. В Долна Саксония и Хесен в началото на 2003 г. ГСДП губи по над 10%. В Бавария – втората по население федерална провинция – ГСДП достига под 20%, поради което там тя трудно може да бъде разглеждана като действителна народна партия. На изборите в Хамбург, където социалдемократите имат монополно положение в продължение на много десетилетия, те получават едва 30.5% от гласовете.

Подобно на много леви партии в Европа, ГСДП е изправена пред сериозни икономически предизвикателства, които водят до отклоняване от традиционните социалдемократически ценности. Увеличаването на глобалната конкуренция и либерализацията на капиталовите пазари принуждават правителствата да намаляват разходите за заплати и данъци, за да се създаде по-благоприятен климат за бизнес инвестиции. Паралелно с тази тенденция негативните демографски промени и нарастващата безработица, както и твърдо установената от Пакта за стабилност и растеж 3% граница за бюджетен дефицит подкопават устоите на европейската социална държава. Германия, която вече е надхвърлила границите на дефицита през последните две години, е изправена пред сериозни затруднения и поради високите разходи за обединението.

В условията на „неолибералната вълна“, обхванала цяла Европа след 2000 г., правителството на Герхард Шрьодер е изправено пред сериозни предизвикателства, които ограничават полето за маневриране на федералното правителство: растящ бюджетен дефицит, цената на социалната политика, високото равнище на безработица, което през м. февруари 2005 г. достига рекордните 5 милиона и 200 хиляди души. Като противодействие на тази тенденция правителството на Шрьодер, под влияние на неолибералните идеи за „Третия път“, приема серия от радикално-антисоциални закони, сред които грандиозният проект за реструктуриране на социалната държава – т.нар. „Програма 2010“ и пакета от закони „Хартц IV“.

Предприетите от правителството реформи, определяни от редица анализатори като „социална сеч“, водят до намаляване на времето за получаване и размера на помощите за безработица, въвеждане на принудителен нискоквалифициран труд за получаващите помощи (т.нар. „Работа за 1 евро“³⁶), повишение на вноските на работещите за медицинско, пенсионно и социално осигуряване, замразяване на пенсиите и заплатите, увеличаване на пенсионната възраст, либерализиране на пазара на труда, така че да има възможност за по-гъвкава, почасова заетост, намаляване на правата на синдикатите в колективното договаряне. Същевременно, се намалява данъчната тежест, за да се стимулира бизнеса. Тези болезнени за обществото реформи в центъра на изключително оспорваната и критикувана „Програма 2010“ водят до свиване на държавните разходи за социални нужди, до постоянно засилващо се неравенство и до все по-силно изразена сегрегация на обществото.

В центъра на „Програма 2010“ са законите на комисията на Петер Хартц³⁷ за реформиране на пазара на труда във Федералната република. Най-оспорваният от тях и отричан закон е „Хартц IV“ за обединяване на обезщетението за продължителна безработица и социалната помощ. Той предвижда сериозни съкращения на размера на помощите за безработни и тяхното занижаване на равнище по-ниско от това на социалните помощи. Получаването на обезщетение за безработица в размер между 60-

³⁶ Шокова стратегия, предназначена за получаващите дълги години обезщетения за безработица. Продължително безработните лица получават възможност да допълнят доходите си от 345 евро социални помощи със 165 евро работена месечна заплата.

³⁷ Петер Хартц всъщност е бивш мениджър на концерна „Фолксваген“, успял да въведе реформи в концерна, повишаващи ефективността, без да закрива работни места. След този успех той е поканен от правителството да оглави комисията, която трябва да реформира работния пазар на цяла Германия. Законите, които са произведени по нейните предложения, са наричани за по-кратко „Хартц I“, „Хартц II“ и т.н.

67% от последните възнаграждения се съкращава до 12 месеца, след което се предвиждат месечни помощи от 345 евро.

Въпреки реформите през целия втори мандат, червено-зелената коалиция не успява да противодейства на растящата безработица, дори големият парадокс, касаещ тенденцията на феномена „растяща безработица“, се състои във факта, че абсолютният рекорд на Германия е отбелязан непосредствено след приемането на пълния пакет социални реформи и особено на най-критикувания закон Хартц IV. В края на зимата на 2005 г. във Федералната република официално регистрираните безработни са 5.2 млн. души.

Наречените на името на Петер Хартц закони маркират един исторически изпит на развитието на социалната държава във Федералната република. Проведените със законите промени осъществяват смяна на парадигмата в социалната област в посока към отказ от основополагащи принципи на дотогавашното социално осигуряване. С „Хартц IV“ държавата се изтегля от ролята си на гарант на всяка цена за всеобщото благоденствие. Според председателя на германските профсъюзи Михаел Зомер политиката „Хартц“ означава отказ от традициите на социалната държава в една богата страна, която печели от световния процес на глобализация: „Не става дума за запазване стандарта на живот, въпросът вече е откровена борба с бедността“³⁸.

Провежданите от правителството реформи в социалната сфера стават повод за бурни протести в цялата страна. Въпреки че успява да наложи тази линия и на специален конгрес на партията през 2003 г., действията на канцлера стават източник на сериозни тревоги и недоволство в собствената му партия и сред традиционните избиратели на ГСДП. В резултат на това драстично се свива членският състав на голямата навремето масова партия ГСДП. Само за три години в периода 2001-2004 г. членовете на партията намаляват с още 110 000 от 717 513 до 605 807 души³⁹. Усложняват се и отношенията с профсъюзите – традиционните съюзници на социалдемократията.

Една от най-драстичните последици за кабинета е сериозната загуба на ГСДП с 37.1 % на местните избори през 2005 г. в Северна Вестфалия – не само най-голямата федерална провинция, но и традиционна социалдемократическа крепост. Така, след 39

³⁸ Иегер, М. „Съвсем малка промяна“, в: сп. „Ново време“, 2008, бр. 2, http://www.novovreme.com/index.php?option=com_content&view=article&id=4215&catid=554.

³⁹ Канев, Д. От Берлин до Хамбург, София, Фондация „Фридрих Еберт“, 2008, с. 32.

години социалдемократическо управление в Северна Вестфалия на власт идва коалиция от християндемократите (44.8% изборен резултат) и Св.ДП (6.2%).

В така създамата се кризисна ситуация се стига до разпускане на Бундестага в следствие на поискания от канцлера Шрьодер вот на доверие⁴⁰ и свикване на предсрочни парламентарни избори през есента на 2005 г. Така, в навечерието на предизборната кампания ГСДП се оказва в крайно неизгодна позиция – със силно спаднало доверие след крайно непопулярни реформи, рекордна безработица и сериозни социални проблеми. За пръв път тя трябва да се изправи и срещу значима конкуренция „отляво” в лицето на новообразуваната Лява партия.

Тази новооснована от разочаровани социалдемократи и синдикалисти нова политическа сила се превръща в политическата платформа на Оскар Лафонтен, който напуска редиците на социалдемократите през 2005 г. и успява да запълни вакуума в някои социални групи, създадени от дясната реформена политика на Шрьодер. Като известна личност, позната на симпатизантите на ГСДП в западните провинции, Лафонтен е определен от ръководството на лявата политическа формация за втори водещ кандидат (първият водещ кандидат е известният адвокат от Източна Германия Григор Гизи). С този ход Лявата партия успява да мобилизира симпатизантите, безработните и недоволните от политиката на социалдемократите в цяла Германия.

На парламентарните избори на 18 септември 2005 г. ХДС/ХСС, воден от Ангела Меркел, се класират на първо място с малка преднина от 35.2% пред основния си опонент ГСДП, която получава 34.2%. Тези избори са ясен индикатор за загубата на доверие и подкрепа на двете големи народни партии – за управлявалата до момента червено-зелена коалиция гласуват почти 2.5 млн. по-малко гласоподаватели в сравнение с 2002 г., а симпатизантите на дясната християндемократическо-либерална опозиция намаляват със 750 000 души. Освен това, изборните резултати излъчват формален, но не и реален победител, предвид проблема с формирането на парламентарни мнозинства и с коалирането на партиите. В крайна сметка, се стига до формирането на т. нар. „голяма коалиция”, в която досега водещата сила ГСДП се оказва младши партньор в съюз с традиционните си опоненти ХДС/ХСС начело с канцлера Ангела Меркел.

⁴⁰ Социалдемократическият канцлер обосновава мотива за поискания вот на доверие с факта, че след въвеждането на „Програма 2010“ ГСДП губи във всички местни избори и заплаща скъпо за осъществяваните реформи. За това допринася и постоянният силен натиск от страна на лявото крило в собствената му партия, което се противопоставя на политиката на амбициозни социални реформи в условията на слаб икономически растеж.

Проведените предсрочни избори за 16-ти Бундестаг поставят началото на сериозни промени, изразяващи се в окончателното утвърждаване на петпартийната система във Федералната република с появата на политическата сцена на „Левицата“. За първи път след 80-те години на миналия век на политическата сцена в Германия се появява нова крайно лява политическа формация, която успява да спечели почти десет процента от гласовете на избирателите (8.7% и 54 места в Бундестага) и става четвъртата по големина партия в Бундестага.

Основната причина трябва да се търси преди всичко в резултатите от управлението на социалдемократите, и то предимно в социалната сфера. Отдръпването на ГСДП и на воденото от нея правителство от класическия модел на социалната държава води до формирането на огромен вакуум по отношение на представителството в германския изборителен корпус. Значителна част от традиционните избиратели на социалдемократите оттеглят подкрепата си от ГСДП, поради нейната политика, изразена в „Програма 2010“. Този освободен от ГСДП сегмент избиратели предоставя възможност на Лявата партия да разшири влиянието си и от посткомунистическа Партия на демократичния социализъм, силна само в новите източни федерални провинции, да се установи като защитник на интересите и на западногерманските губещи от социалната реформация и модернизация и като цяло като защитник на традиционния възглед за социалната държава.

Големият въпрос в рамките на цялото управление на социалдемократите остава именно проблемът със социалната държава и нейната способност да отговори ефективно на нарасналите социални рискове в германското общество. Независимо от направените позитиви стъпки – при заплащането при болест, програмата за младежка квалификация, обхванала 350 хил. млади хора; повишението на детските добавки, жилищните добавки, средствата за образование и възпитание и др., опитите на кабинета да се справи с кризата на социалната държава водят до резултати, които – поне в непосредствените си измерения – влошават материалното и социалното положение на голяма част от немските граждани.

Равносметката от реформите, предприети от Герхард Шрьодер и двата мандата на червено-зелената коалиция като цяло е обект на противоречиви оценки от страна на изследователите на процесите и събитията на съвременната история на обединена Германия. Въпреки това, критиците на седемгодишното управление на Шрьодер се

обединяват около следните основни пунктове в областта на вътрешната и външната политика:

- ❑ Тотален демонтаж на изгражданата с десетилетия социална държава.
- ❑ Данъчната реформа и данъчните облекчения за предприемачите и заможните слоеве, което води след себе си дискусиите за разширяване на пропастта между бедни и богати.
- ❑ Въвеждането на еко-данъци на горивата, което допълнително оскъпява живота на немските граждани.
- ❑ Участието на Германия за първи път след Втората световна война на страната на НАТО във военни действия.
- ❑ Пълна подкрепа на Турция и турските малцинства на територията на страната, което се посреща с високо неодобрение от симпатизантите на ХДС/ХСС и особено от десните радикални сили и безработните граждани от Източна Германия.

Опитът на съвсем новата коалиция да модернизира Германия под влиянието на европейската реформена политика на „третия път“ среща съпротивата от страна на традиционалистите в самата ГСДП и нейните симпатизанти. Това води и до масивен отлив от партията – през последните 4 години 250 000 члена я напускат, което представлява една трета от членската ѝ маса. Срещу провежданата от социалдемократите политика официално се обявяват и профсъюзите. Така, опитите на канцлера Герхард Шрьодер за разтваряне на социалдемократията в либерализма поставят под голям въпрос политическата достоверност на ГСДП като лява и социална сила и обуславят загубата ѝ на парламентарните избори през 2005 г., сложила край на управлението на червено-зелената коалиция.

2.3. ГСДП – младши партньор в Голямата коалиция

Близо две десетилетия и особено след успешната ера на канцлерът-обединител Хелмут Кол, най-голямата социалдемократическа партия в Германия е изправена пред сериозни предизвикателства и преживява тежка и продължителна криза по отношение на нейната идентичност, отношението на ръководството ѝ към традиционните ценности на партията и на социалната държава. Причините за тази криза са сходни с тези, довели до упадък на социалдемократическите партии в много европейски държави – необходимостта от провеждане на типични за консервативните правителства реформи,

вътрешнопартийни разделения и липса на авторитетна водеща личност, застаряване на населението.

В условията на новите реалности, характеризиращи се със сложни и противоречиви процеси като глобализацията, задълбочаващата се европейска интеграция и нарастващите затруднения във финансирането на класическата социална държава от индустриалната епоха, неуспешните опити на канцлера Герхард Шрьодер в рамките на своите два мандата да насочи Германия по „третия път“, водят до силен спад в доверието и отлив от редиците на най-старата германска партия. Към тези проблеми на социалдемократическата партия следва да се добави и предизвикателството от страна на набиращата инерция и оспорващата монопола ѝ на защитник на социалната справедливост Лява партия, към която ГСДП така и не успява да формира единна позиция.

В такава ситуация ГСДП идва на власт в ролята ѝ на младши партньор на християндемократите в Голямата коалиция след неблагоприятните изборни резултати през есента на 2005 г., които принуждават социалдемократите да подпишат коалиционен договор с ХДС/ХСС. Аналогично на изборите през 1965 г. липсата на други коалиционни възможности води до формирането на голяма коалиция⁴¹.

След сложните и продължителни преговори за съставяне на правителство⁴² ХДС/ХСС и ГСДП поемат управлението на страната в условията на сериозни икономически трудности – нестабилни държавни финанси и значителен държавен дълг, висока безработица, претоварена система за социална сигурност. В контекста на глобалния капитализъм, страната, определяна като „локомотива на Европа“, е със забавени темпове на развитие, което дава своите негативни отражения върху благосъстоянието на голямото мнозинство немски граждани. В доклад на ОИСР⁴³ се отбелязва, че бедността и неравенствата в областта на наемния труд са се развили с по-

⁴¹ Коалицията в периода 1966-1969 г. е първата в историята на Федералната република голяма коалиция между ГСДП и ХДС/ХСС. С голямо мнозинство германският Бундестаг тогава избира Курт-Георг Кизингер от ХДС за канцлер. Вицеканцлер и външен министър става лидерът на германските социалдемократи Вили Брандт. Управлението на канцлера Кизингер е белязано от студентските протести през 1968 г., реакция на засилващия се авторитаризъм на властите с приемането на поправките в Закона за извънредните ситуации.

⁴² След изборите не съществува реална алтернатива нито за ХДС/ХСС, нито за социалдемократите за съюз с по-малките партии. Нито т.нар. „коалиция – светофар“ (червено – ГСДП, жълто – Св.ДП и Зелениите), нито т.нар. „Ямайка – коалиция“ от черно (ХДС/ХСС), жълто и зелено могат да бъдат осъществени. В крайна сметка, се стига до сформиранието на Голямата коалиция след като Герхард Шрьодер се отказва от претенциите си за канцлерския пост и от политическия живот.

⁴³ OCDE (ОИСР), „Growing unequal? Income distribution and poverty in OECD countries. Country note: Germany“ („Растеж и неравенство? Разпределение на доходите и бедност в страните от ОИСР. Оценка за Германия“), Париж, 2008, <http://www.oecd.org/social/soc/41525386.pdf>.

бързи темпове в Германия, отколкото в която и да е друга страна от Организацията. От 2002 г. насам Федералната република дори надвишава границата от три процента държавен дефицит, определена в Пакта за стабилност и растеж на ЕС, призван да съхранява стабилността на еврото. Тези предизвикателства изправят новото правителство пред необходимостта от предприемането на строги мерки за икономии, консолидиране на бюджета и осъществяване на неотложната реформа във федералното управление.

Същевременно, съвместното управление между една дясна и една лява партия лишава партиите от възможността за ясно политическо профилиране и за автентична опозиция, принуждавайки ги да правят компромиси, посрещани с неодобрение от страна на традиционните им привърженици. Още по-сериозно е положението в социалдемократическата партия, за която въпросът за отстояването на социално несправедливите реформи от ерата Шрьодер или за поставяне на по-силен акцент върху темата за социалната справедливост, както и въпросът за сближаване на позициите с новата Лява партия, се явяват силна разделителна линия и повод за сериозни партийни противоборства.

Още предизборната надпревара между двата традиционни политически конкуренти ясно очертава някои спорни теми по отношение на предстоящите реформи в рамките на Голямата коалиция в областта на пазара на труда, данъчната и пенсионната политика, здравеопазването, курса на германската дипломация. Борбата срещу безработицата е ключов момент в предизборните програми на основните политически формации. В своята предизборна програма ГСДП и Партията на Зелените обещават корекция на радикалния закон „Хартц IV” и уеднаквяване на помощите за продължително безработни лица във всички провинции на Федералната република, както и въвеждане на минимална работна заплата. Обещанията на християндемократите в областта на пазара на труда са ориентирани традиционно към досегашните избиратели от средите на добре и средно печелещите граждани.

В областта на здравеопазването също се забелязват ясни различия. Социалдемократите и Зелените настояват всеки гражданин да внася в здравните каси вноска, която да е обвързана със степента на приходите му. За разлика от тях християндемократите застъпват тезата за т.нар. здравна премия, която предвижда всеки здравно осигурен да внася строго определена вноска, независимо от приходите си. По отношение на намеренията на партиите в областта на външната политика различията

между тях произтичат от перспективата за членство на Турция в ЕС. Докато социалдемократите и зелените застъпват официалната позиция на ЕС за бъдещо пълноправно членство на Турция, християндемократите настояват Турция да получи само статут на привилегировано партньорство със Съюза. Именно в трудностите, свързани с преодоляването на противоречията между коалиционните партньори в тези ключови области на политиката се състои съществената слабост на Голямата коалиция, не позволяваща на двете партии да запазят профила си на дясна и респективно лява партия, което води и до изнемване на техните позиции от малките партии.

В Програмата за управление на правителството могат да бъдат открити както социалдемократически, така и консервативни характеристики. През 2007 г., една година след като идва на власт, правителството на Голямата коалиция предвижда да започне пакет от реформи за оздравяването на германската икономика, най-важни сред които са повишаване на ДДС, увеличаване на данък общ доход за най-богатите от 42 на 45%, либерализация на условията за уволнение на служители, пенсионна реформа.

Като цяло, управлението на Голямата коалиция е до голяма степен продължение на дясната политика на „реформиране“ на социалната държава, започната от Герхард Шрьодер, което води до все по-голямо отдалечаване на ГСДП от образа ѝ на партия на социалната справедливост. Тази политика става източник на постоянни противоречия между оформилите се крила в партията – лявото крило „Форум демократична левица 21“ и десният „Кръг Зеешайм“.

Трудностите, произтичащи от съвместното управление с християндемократите, са съпроводени и от сериозната лидерска криза, в която се намира ГСДП. Последователната смяна на четирима лидери в рамките на четири години допълнително усложнява кризата на социалдемократическата партия. В този контекст, наследството на бившия канцлер Герхард Шрьодер – известният като „Програма 2010“ пакет от трудови и социални реформи, задълбочава съществуващите разногласия между отделните крила в партията.

Оставката на председателя на социалдемократите Франц Мюнтеферинг⁴⁴ на конгреса в Карлсруе през м. ноември 2005 г., след като е бламирано предложението му

⁴⁴ Франц Мюнтеферинг е вицеканцлер и министър на труда и социалните въпроси на Федерална Република Германия в рамките на Голямата коалиция. Той е председател на ГСДП в периода м. март 2004 – м. ноември 2005 г., както и в периода м. октомври 2008 – м. ноември 2009 г., след като заема поста на оттеглилия се Курт Бек. Мюнтеферинг организира първата успешна предизборна кампания на Герхард Шрьодер, която води до създаването на коалиция от социалдемократи и зелени. Той е известен като един от създателите на реформаторската програма „Програма 2010“.

за избор на генерален секретар на партията, става очевиден израз на разделението между отделните лагери в ГСДП в разгара на трудните преговори за съставяне на коалиционно правителство. Противно на желанието на Мюнтеферинг социалдемократите с голямо мнозинство гласуват доверие на Андреа Налес председател на „Форум Демократична левица 21“, най-лявото крило на Социалдемократическата партия. В този смисъл, избирането на Налес за генерален секретар на партията се определя от редица анализатори като саботиране на наложения от Франц Мюнтеферинг и бившия канцлер курс на „реал политик“⁴⁵, както и като симптом за ляв завой в политиката на ГСДП.

С изненадващата оставка на Франц Мюнтеферинг на конгреса в Карлсруе дискусиите за приемането на нова програма, която да замени Берлинската програма от 1989 г., са преустановени от новия политически дневен ред за избор на нов председател. Изборът на новия председател на партията – министър-председателят на провинция Бранденбург Матиас Платцек, който управлява успешно в коалиция с християндемократите, обаче не слага край на кризата на ГСДП, тъй като противоречията в партията засягат предимно бъдещите ѝ действия и оценката на причините, довели до слабите резултати на парламентарните избори през 2005 г. Само пет месеца след избирането на Платцек социалдемократите са принудени да изберат за втори път нов лидер, поради оставката му по здравословни причини. На извънреден конгрес е избран новият председател – Курт Бек⁴⁶, министър-председател на провинция Рейнланд-Пфалц, който оглавява ГСДП и в момента на приемането на новата ѝ програма.

Решението за изработване на нова програма на Социалдемократическата партия е взето още на конгреса през 1999 г. само година след успешните за социалдемократите избори. Подготвянето на нова принципна програма излиза на дневен ред след неочакваните изборни загуби на лендерските избори през 1999 г. и като резултат от опита на тогавашния канцлер Герхард Шрьодер да наложи програмно обновление „отгоре“, намерило израз в прословутия документ „Шрьодер-Блеър“. Така, в началото

⁴⁵ Това е политически курс, въведен от „железния канцлер“ Ото Едуард Леополд фон Бисмарк-Шьонхаузен. Концепцията „Realpolitik“ по същество е макиавелизъм – по-малко идеология, повече прагматизъм, равновесие на силите; в политиката всички средства са позволени, тя е изкуство на възможното.

⁴⁶ Премиер на проспериращата западна провинция Райнланд-Пфалц от 1994 г., през повечето време начело на коалиция от социалдемократи и либерали. Той е провинциалният министър с най-дълга кариера след баварския премиер Едмунд Щойбер и последният останал социалдемократ начело на голяма германска провинция.

на 2007 г. е представен Бременският проект за нова програма на ГСДП, който може да бъде определен като значително по-десен от Берлинската програма. Самата Принципна програма на германската социалдемократия е приета на Хамбургския конгрес на 28 октомври 2007 г.

Основните елементи на Хамбургската програма са свързани с позициите по основните ценности и идеята за демократичен социализъм, оценката на глобализацията и нейните последици, както и социалдемократическият отговор в тази посока, бъдещето на социалната държава и като цяло на социалдемократическата икономическа и социална политика. В Новата програма критиката към капитализма е по-ясно изведена на преден план в сравнение с Бременския проект. Тя обявява демократичния социализъм за фундаментална стратегическа цел на модерната левица. В нея се подчертава, че ГСДП и в бъдеще има намерение да следва политическата визия за свободно, справедливо и солидарно общество.

Централно място в Хамбургската програма заема отговорът на социалдемократията на бързо разгръщащите се процеси на глобализация на икономиката, културата, политиката. Модерното ляво се основава на убеждението, че „няма път назад в ерата на индустриалното общество и националната държава от XX век. Голямата задача на XXI век е регулиране на глобализацията със средствата на демократичната политика. Ние обръщаме поглед напред”⁴⁷. В Програмата се подчертава, че левицата на XXI век има волята да съхрани определящи за нейната идентичност характеристики като политическата регулация на стопанските процеси, посредством първенството на политиката спрямо икономиката.

Важно място в социалдемократическия проект заема придаването на европейски профил на глобализацията посредством изграждането на нов тип глобална демокрация и налагането на нови форми на политическо и икономическо регулиране на наднационално ниво. Идеите за регулиране на глобално равнище се свързват с по-високата степен на координация и водене на общи политики на европейско ниво: „Европейският съюз трябва да се превърне в нашия отговор на глобализацията“. „Там, където националната държава не може да постави социални и екологични граници на пазарите, трябва да го направи Европейският съюз като израз на европейския обществен модел, свързващ икономическия прогрес, социалното равенство и

⁴⁷ Hamburger Programm. Grundsatzprogramm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Beschlossen auf dem Hamburger Bundesparteitag der SPD am 28. Oktober 2007, с. 387.

индивидуалната свобода⁴⁸. Един от централните елементи на програмния документ е понятието за социална държава в контекста на новите реалности. Формулираните от ГСДП в това отношение цели се изразяват в постепенно изграждане на европейските структури на социалната държава и засилване на европейския социален модел.

Редица анализатори, сред които Ерхард Еплер, един от водещите идеолози на германската социалдемократия през последните десетилетия, определят приетата програма като компромисен документ без ясно изразено отправно начало и посока⁴⁹. По този начин, Хамбургската програма не слага край на вътрешнопартийните различия за идеологическата ориентация на партията, един от най-сериозните проблеми на социалдемократическата партия. Разногласията относно отварянето към Лявата партия водят до сериозна криза на ръководството на германските социалдемократи. В този смисъл, оставката на председателя на партията Курт Бек се обяснява именно с неуспешните му опити да ориентира ГСДП наляво.

На проведените местни избори в началото на 2008 г. в трите западни провинции Хесен, Долна Саксония и Хамбург се потвърждава тенденцията на възход на Лявата партия, определяна доскоро като източногерманско явление (вж. Приложение № 5). Безпрецедентният пробив на левицата в местните парламенти на двете западногермански провинции Хесен и Долна Саксония може да бъде обяснен до голяма степен с протестния вот, с който голяма част от германските избиратели реагират на управляващата на федерално ниво голяма коалиция от ХДС и ГСДП.

Резултатите от тези избори могат да бъдат тълкувани като показателни за стратегическия капан, в който се намира социалдемократическата партия. От една страна, ГСДП е изправена пред конкуренция, както от дясно – християндемократите на канцлера Ангела Меркел, които в рамките на Голямата коалиция до голяма степен изземват инициативата в социалната сфера от ГСДП, така и от ляво – от страна на Лявата партия. Изборите в Долна Саксония, на които социалдемократите претърпяват сериозна загуба от християндемократите, а Лявата партия успява да премине изборителната бариера и да влезе в местния парламент (за първи път след обединението на Германия), са особено показателни в това отношение.

⁴⁸ Пак там, с. 398.

⁴⁹ Албрехт фон Луке. „ГСДП - Липса на политически профил като партийна програма”, в: сп. „Ново време”, 2008, бр. 2, http://www.novovreme.com/index.php?option=com_content&view=article&id=4206&Itemid=66.

Особено показателни за сложната ситуация, в която се намира социалдемократическата партия, са изборите в провинцията Хесен, смятана за минимодел на Федералната република. Въпреки че социалдемократите получават значително повече гласове в сравнение с изборите през 2003 г., а християндемократите понесат тежка загуба в сравнение с изборите през 2003 г.⁵⁰, разликата само от 0.1% между двете големи партии и невъзможността за сформирание на коалиция с традиционните им партньори обуславят решаващата роля на Левицата за създаването на новото правителство в западната провинция. Отказът обаче на ГСДП да сформира правителство с участието на Левицата и победата на християндемократите на проведените една година по-късно избори в Хесен свидетелстват за една от най-съществените слабости на социалдемократическата партия – липсата на печеливша алтернатива за влизане във властта и за разлика от християндемократите и на друг сигурен партньор за участие в управлението, освен повторение на сегашната голяма коалиция. Така, една година преди предстоящите парламентарни избори ГСДП остава затворена в ролята на младши партньор на ХДС и без да разполага с други реални опции.

В тази ситуация ГСДП извършва драстични промени в ръководството си. След месеци на вътрешнопартийни конфликти на извънредния партиен конгрес през м. септември 2008 г. социалдемократите единодушно избират Франц Мюнтеферинг отново за председател на партията и външния министър Франк-Валтер Щайнмайер⁵¹ за кандидат за канцлер. С тяхното избиране ръководството на ГСДП отново е поето от представителите на дясното крило, т.нар. „стара гвардия на шрьодерианците“. Изборът на Мюнтеферинг и Щайнмайер е мотивиран с надеждата, че смяната на ръководството ще увеличи шансовете на ГСДП да консолидира редиците си и да измести от властта своя традиционен политически противник, а сега главен партньор в Голямата коалиция – християндемократите.

Кризата на идентичността на социалдемократическата партия и сериозният спад в политическото ѝ влияние през последните години се проявяват особено ясно на изборите за Европейски парламент през 2009 г. Докато на първите европейски избори

⁵⁰ На изборите през 2003 г. в Хесен ГСДП получава 29.1%, а ХДС – 48.8%. На изборите през 2008 г. ГСДП повишава подкрепата си до 36.7%, а ХДС търпи сериозна загуба, достигайки до 36.8%.

⁵¹ Щайнмайер е от основните съратници на предишния германски канцлер Герхард Шрьодер. В периода 2005-2009 г. е първо министър на външните работи на Германия в коалиционното правителство ХДС/ХСС-ГСДП, а от 2007 г. до 2009 г. – вицеканцлер, като заменя на този пост Франц Мюнтеферинг. След встъпването в длъжност на втория кабинет на Ангела Меркел, като основния ѝ конкурент за поста канцлер на Германия Франк-Валтер Щайнмайер става лидер на опозицията в Бундестага.

през 1979 г. ГСДП постига над 40%, на тези избори тя получава най-лошия резултат от 60 години – едва 20.8% от гласовете на фона на получените от християндемократите 37.8%. Сериозният спад на подкрепата за социалдемократите потвърждава общата европейска тенденция към завой в дясно. В повечето европейски страни социалдемократическите партии преживяват тежки поражения – във Франция, Австрия, Великобритания, Швеция, Холандия и т.н. Погледнати в детайли, тези избори обозначават края на един исторически цикъл, по време на който Европа за дълъг период от време се управлява от одесняващи социалдемократически партии. Именно десният завой на социалдемократията към политическия център се оказва ход в пагубна посока.

Проведените няколко месеца по-късно федерални избори на 27 септември 2009 г. окончателно доказват, че след единадесет години пребиваване във властта под формата на различни коалиции, ГСДП се оказва неспособна да води фундаментално различна политика от десните си опоненти. С получените едва 23% подкрепа социалдемократите преживяват най-тежката си загуба в цялата следвоенна история на Федералната република от 1945 г. насам (вж. Приложение № 2).

Резултатът от тези избори може да бъде разглеждан като индикатор за възвръщане към традиционните предпочитания на германците към десните партии. Очаквано, германските гласоподаватели дават нов мандат на канцлера Ангела Меркел, чиято партия ХДС получава 33,5% от гласовете. Изборните резултати ясно потвърждават извода, че в рамките на Голямата коалиция християндемократите успяват да се възползват, извличайки предимства от положителния ефект от „Програма 2010” и от програмата „Хартц IV” и като последица печелят дивидентите от реформата на социалната пазарна икономика.

Изводът, който може да бъде направен е, че докато през 1998 г., когато ГСДП поема управлението на страната в коалиция със Зелените, партията получава гласовете на около 20 милиона души, в рамките на едно десетилетие и в условията на задълбочаване на световната икономическа криза, подкрепата за социалдемократите се свива близо на половина. Спадът на подкрепата на ГСДП се откроява особено видимо сред представителите на работническата класа и членовете на профсъюзите.

За разлика от харизматичното лидерство на Шрьодер и добре организираната предизборна кампания, които допринасят за резултата на социалдемократите и идването им на власт през 2005 г., и четиримата председатели на партията (Франц

Мюнтеферинг, Матиас Платцек, Курт Бек, Франк-Валтер Щайнмайер) се оказват неспособни да разграничат ГСДП от Голямата коалиция, водена от християндемократическия канцлер Ангела Меркел. От една страна, предприетите мерки в областта на пазара на труда като повишаването на възрастта за пенсиониране до 67 години (въведено от Мюнтеферинг като министър на труда и социалната политика) не води до привличане на нови избиратели от центъра, а от друга страна, традиционно леви политики като въвеждането на минимална работна заплата в някои сектори също не допринася за мобилизиране на леви избиратели. Като цяло, реформите на Шрьодер под названието „Програма 2010” и участието на ГСДП в Голямата коалиция като младши партньор отнемат образа ѝ на партия на социалната справедливост.

Според избрания на конгреса след изборите председател на ГСДП Зигмар Габриел, бивш министър на околната среда, социалдемократията е изпаднала в заблуждение за същността на политическия „Център“. От момента на падането на Берлинската стена „това не бяхме ние, а с всеки изминат ден тя ставаше все повече и повече политическа платформа на идеолозите на пазара“⁵².

Петдесет години след епохалния партийен конгрес на ГСДП в Бад Годесберг, който трасира пътя ѝ на народна партия, социалдемократията в Германия изживява сериозна криза на идентичността, свързана с последователно провежданата политика на „новия център“. В условията на динамично развиващите се процеси на европеизация и глобализация провежданите от социалдемократите реформи с подчертано либерален характер, водят до сериозен спад на доверието и подкрепата сред техните традиционни избиратели.

Катастрофалната загуба на социалдемократите на последните парламентарни избори и то в разгара на икономическата и финансовата криза е още едно доказателство за фундаменталния проблем в социалдемократическата формулировка на политиката и необходимостта от адекватен идеологически отговор на обществените очаквания, предвид предстоящите през есента на 2013 г. ключови избори в Германия, както за възвръщането на идейното и политическото влияние на ГСДП, така и за бъдещето на еврозоната.

⁵² Бишоф, Й. и Детье, Р. „Преоткриване на германската социалдемократия”, в: сп. „Ново време”, 2010, бр. 9, http://www.novovreme.com/index.php?option=com_content&view=article&id=4607&Itemid=66.

ГЛАВА III. СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯТА НА ВЛАСТ: СОЦИАЛДЕМОКРАТИЧЕСКИЯТ ОТГОВОР НА НОВИТЕ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

3.1. Въведение

Процесите на европеизация и глобализация поставят сериозни предизвикателства пред съвременната социалдемокрация. През 1983 г. известният социолог Ралф Дарендорф дори прогнозира края на социалдемократическия век. Други изследователи като Хърбърт Кичелт и Фриц Шарпф подчертават способността на социалдемократическите партии да се адаптират към новите обстоятелства, както и да преразгледат своите стратегии, програми и политики. Очерталата се промяна на рамките на дейността на социалдемократията води до необходимост от изработване на съответстваща на промените политическа стратегия. В условията на новите реалности социалдемократическите партии трябва да отговорят на сложни въпроси: По какъв начин да се реагира на новите тенденции в света, в Европа и в отделните държави? Какви да бъдат социалдемократическите отговори на въпросите за измененията в характера на труда, за бъдещия вид на социалната държава? И в крайна сметка, дали социалдемократията е в състояние да създаде реална и конкретна алтернатива на неоконсерватизма?

Цел на настоящата глава е да даде отговор, базиран на емпиричен анализ, на следните въпроси: Дали социалдемократическите партии са в състояние да отстояват своите традиционни цели чрез адаптиране на стратегии, инструменти и политики в условията на новите реалности? Какви конкретни отговори на новите предизвикателства от средата на 90-те години дават социалдемократическите партии? Какви са последиците от процеса на адаптиране на социалдемократическите партии в променената ситуация?

За тази цел е разгледано в сравнителен план управлението в областта на фискалната, социалната политика и политиката в областта на заетостта на шест социалдемократически правителства в Германия, Великобритания, Франция, Холандия, Швеция, и Дания⁵³.

⁵³ С изключение на „Новите лейбъристи“ във Великобритания и социалдемократическите партии в Швеция и Дания (правителства на малцинствата), останалите социалдемократически партии управляват под формата на различни коалиции.

3.2. Методология и данни

Цел на настоящата глава е да провери по емпиричен път дали класическите политически цели и инструменти на социалдемократическите правителства подлежат на промяна и преразглеждане в контекста на динамично развиващите се процеси на европеизация, интеграция на глобалните пазари, както и настъпилата социална промяна. За целите на настоящия сравнителен анализ е разгледано управлението в областта на фискалната и социалната политика и политиката по заетост на шест социалдемократически партии, в качеството им на управляващи в Германия, Великобритания, Франция, Холандия, Швеция и Дания:

- Германската социалдемократическа партия (Sozialdemokratische Partei Deutschlands/SPD)
- британската Лейбъристка партия (Labour Party/LP)
- Френската социалистическа партия (Parti socialiste/ PS)
- Холандската партия на труда (Partij van de Arbeid/ PvdA)
- Датска социалдемократическа партия (Socialdemokraterne/ SD)
- Шведска социалдемократическа партия (Sveriges socialdemokratiska arbetareparti/ SSA)

Изследваният период обхваща 90-те години на миналия век в зависимост от това, кога социалдемократическите партии идват на власт във всеки един от избраните случаи, и завършва съответно през 2001 г. или 2002 г.: Дания (1993-2001 г.), Швеция (1994-2002 г.), Холандия (1994-2002 г.), Франция (1997-2001 г.), Великобритания (1997-2002 г.), Германия (1998-2002 г.⁵⁴).

Управлението на социалдемократическите правителства е оценявано в три политически области, които имат традиционно ключово значение за социалдемократическата политика: фискална политика, политика по заетост и социална политика. Всяка от тези области е анализирана на базата на определени индикатори:

- Фискална политика: държавен дълг и структурен бюджетен дефицит;
- Политика по заетост: равнища на заетост и безработица;

⁵⁴ Следва да се има предвид, че обект на анализ е първият мандат на ГСДП и Партията на Зелените (1998-2002 г.). През последните две години от втория мандат на канцлера Герхард Шрьодер (2002-2005 г.) прилаганата от ГСДП политика започва да се променя под влиянието на Тони Блеър и неолибералните идеи за „Третия път“. Приетите по време на втория мандат реформи, известни като „Програма 2010“ и пакета от закони „Хартц IV“, са определени като тотално приспособяване към неолибералния модел и отказ от традиционни социалдемократически ценности. Тези опити на Шрьодер за разтваряне на социалдемократията в либерализма водят до рязък спад на доверие в ГСДП, а вследствие на това и до загуба на парламентарните избори през 2005 г. от християндемократите.

- Социална политика: социални разходи на глава от населението и риск от бедност преди и след социалните трансфери.

Оценката на цялостното политическо представяне се базира на общ индикатор, който съдържа два с еднаква тежест компонента:

- Статус (средно аритметични стойности в края на изследвания период на управление на социалдемократическите партии или през 2002 г. за шестте държави);
- Промяна (специфични за страните промени от началото до края на изследвания период на управление на социалдемократическите партии или 2002 г.).

На базата на сравнението между политическото представяне и провежданите реформи от отделните социалдемократически партии са открити три различни типа социалдемократически правителства, съответстващи на определен модел на резултатите от провежданата от тях политика: традиционалистка, модернизирана и либерална социалдемократия.

За целите на настоящото изследване са използвани резултати от международни сравнителни емпирични изследвания: вторични данни от изследователски проект „Social democratic answers to integrated markets – third ways in comparison“ на Център за социални изследвания, гр. Берлин и Хайделбергския университет от 2006 г., както и данни от емпирично сравнително изследване, поместено в публикуваната през 2008 г. книга „Social Democracy in Power: The Capacity to Reform“ на Волфганг Меркел и Александер Петринг – утвърдени изследователи със значим принос в областта на съвременните политически процеси и политическите партии. Изследването се позовава на данни на статистическа служба към Европейската комисия „Евростат“ и Организацията за икономическо сътрудничество и развитие.

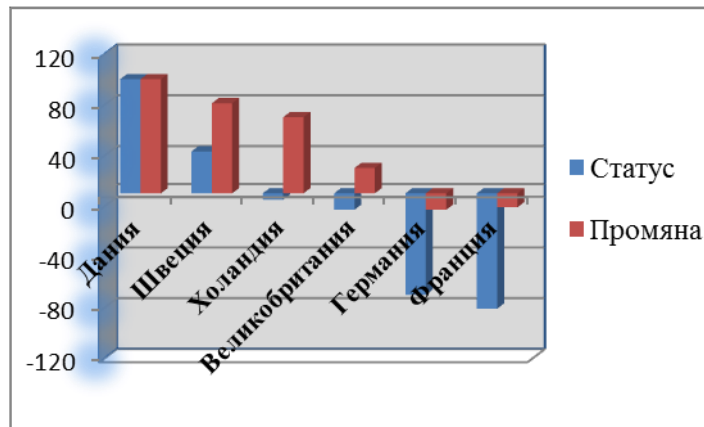
3.3. Сравнение на резултатите от управлението на социалдемократическите правителства

3.3.1. Фискална политика

По отношение на двата компонента – статус и промяна, две от анализиранияте страни – Дания и Швеция, се представят най-добре в сравнение с останалите държави. В двете страни се наблюдава успешна бюджетна консолидация посредством

ограничаване на публичните разходи и същевременно поддържане на високо ниво на данъчно облагане. Това е особено показателно по отношение на данъка върху личните доходи и данъка върху добавената стойност. В случая корпоративният данък и данъкът върху капиталовите печалби са изключения – те са понижени с оглед предотвратяването на изтичане на капитал, което представлява сериозен проблем за шведската икономика в началото 90-те години на миналия век. Великобритания и Холандия се нареждат в средата – и двете държави успяват да намалят тежестта на дълга и бюджетния дефицит, главно чрез ограничаване на разходите и намаляване на безработицата. В Германия и Франция провежданите данъчни реформи не успяват да ограничат разходите и да стимулират икономическия растеж. Драматичното намаление на приходите води до сериозно нарушаване на критерия на Договора от Маастрихт за поддържане на бюджетен дефицит под 3%. Политиката на червено-зелената коалиция в Германия, насочена към намаляване на данъците (върху доходите и корпоративния данък в полза на предприятията и заможните данъкоплатци), може да бъде определена като икономически неуспешна, както и като не-социалдемократична.

Фигура №1: Сравнение на представянето в областта на фискалната политика

Източник: Wolfgang Merkel: *Social Democracy in Power: The Capacity to Reform*. New York: Routledge, 2008.

* За да се стандартизира статуса на изпълнение в края на периода на управление и 2002 г., специфичните за държавите отклонения в националния дълг и структурния бюджетен дефицит в проценти са изчислени средно аритметично за шестте страни, които се разглеждат. От началото на управлението на социалдемократическите правителства до края на управлението или 2002 г., общата сума на разликите в процентни пунктове на гореспоменатите за държавите специфични отклонения е използвана, за да се разработи показател за промяна. Стойностите са стандартизирани по отношение на максималната стойност по десетобална скала между -100 и 100. И в двата случая положителните стойности обозначават понижаване на дълговете и дефицитите; отрицателни стойности означават по-високи дългове и дефицити. Правителствата, които се разглеждат, са: Швеция (1994-2002 г.), Дания (1993-2001 г.), Германия (1998-2002 г.), Нидерландия (1994-2002 г.), Франция (1997-2001 г.), Великобритания (1997-2002 г.).

3.3.2. Политика в областта на заетостта

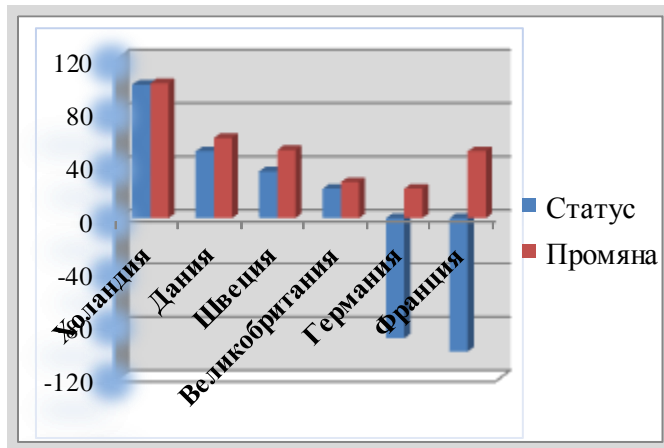
Комбинирането на двата основни показателя (равнище на заетост и равнище на безработица) очертава следните резултати: Холандия постига най-добри резултати по отношение на двата компонента – статус и промяна. След 1994 г. страната се отличава с нарастване на работните места, намаляване на безработицата и експанзия на стопанството в резултат на пакет от мерки, насочени към съдържане на заплатите, държавни субсидии за заплатите, за да се склонят работодателите да назначат нискоквалифицирани работници, въвеждане на гъвкаво работно време и др. Създаването на работни места за работа на непълно работно време за жените и мигрантите допринася особено за увеличаване на заетостта и намаляване на безработицата и интеграцията на уязвимите групи на пазара на труда.

На следващо място се нареждат Скандинавските страни, следвани от Великобритания. След масираните пробиви в заетостта от началото на 90-те години през 1996 г. Швеция успява да намали почти наполовина квотата на безработните лица от 8.1% на 4.6% през 2002 г.⁵⁵ Във Великобритания реформите на правителството на Тони Блеър са насочени към засилено включване на трудоспособните бедни в пазара на труда като се залага не на принудата, а на стимулите. Това обуславя трайно ниското равнище на безработица по време на управлението на Блеър и лесно спадащо равнище на бедност – във време, в което равнищата на бедност в много страни от ОИСР значително се увеличават.

Сравнението на политиките на шестте социалдемократически правителства в областта на заетостта, аналогично на фискалната политика, показва, че Германия и Франция постигат най-слаби резултати. Следва да се отбележи обаче, че в това отношение Франция постига известна позитивна промяна в следствие на откриването на работни места на вторичния пазар на труда, особено за младежи. По отношение на изключително сериозния проблем за германската икономика – безработицата, нейното равнище достига около 4 милиона в края на мандата на канцлера Шрьодер и доста над равнището от 3,5 милиона души, до което той обещава да я намали, когато преди четири години идва на власт.

⁵⁵ Годишен доклад на Съвета на икономическите експерти на Германия (Sachverständigenrat zur Begutachtung der gesamtwirtschaftlichen Entwicklung) „Двадесет точки за заетост и растеж“ („Zwanzig Punkte für Beschäftigung und Wachstum“), 2002, http://www.sachverstaendigenrat-wirtschaft.de/fileadmin/dateiablage/download/gutachten/02_ges.pdf.

Фигура № 2 Сравнение на представянето в областта на заетостта

Източник: Wolfgang Merkel: *Social Democracy in Power: The Capacity to Reform*. New York: Routledge, 2008.

3.3.3. Социална политика

Основните показатели, използвани за сравнението на ефективността на резултатите в областта на социалната политика, са социални разходи на глава от населението и равнище на бедност преди и след социалните трансфери⁵⁶. Както може да се види от графика № 3 по долу, през 2001 г. Великобритания е най-слабо представящата се страна по отношение на компонента „статус“, въпреки че тя постига най-добри резултати като цялостна промяна в рамките на изследвания период в сравнение с останалите държави. Правителството на Тони Блеър във Великобритания поставя значителни акценти в сферата на борбата с бедността, увеличавайки социалните разходи и умерено намалявайки риска от бедност преди и след социалните трансфери. Тези мерки обаче не се оказват достатъчни, за да се постигне нивото на социалните показатели в континентална Европа и особено в Скандинавските страни. Въпреки това, по време на управлението на трите правителства начело с Блеър, водената социална политика (семеини надбавки, образование, намаляване на бедността, активирание и др.) се дистанцира от неолибералната политика на Маргарет Тачър⁵⁷.

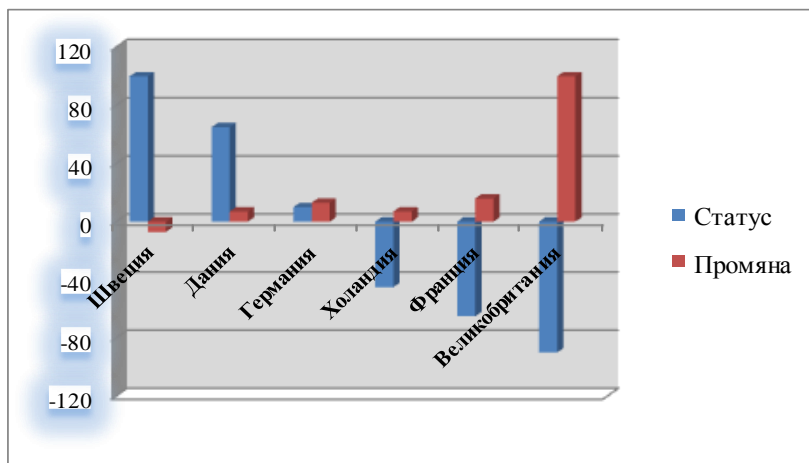
⁵⁶ Чрез индикатора се оценява ефектът от провежданата социална политика по отношение на бедните слоеве от населението и се измерва влиянието на социалните трансфери за намаляване на дела на лицата, изложени на риск от бедност. Този индикатор е по-съществен за измерването и оценката на политическото представяне на правителството (дългосрочно въздействие) от традиционния индикатор „социални разходи“ (постигнати цели на политиката).

⁵⁷ Последици от политиката на Тачър са значително увеличаване на равнището на бедност и нарастване на социалните неравенства във Великобритания. Тези и други фактори предполагат, че в крайната фаза

Предприетите мерки от Лейбъристите за осигуряване на социална интеграция са показател за това, че Великобритания отново се развива усилено в посока на социалната демокрация.

Сравнението на политическото представяне в областта на социалната политика на шестте анализирани социалдемократически правителства очертава следната картина: Скандинавските държави заемат първите позиции, следвани от Холандия която обаче значително понижава разходите на глава от населението за социална сигурност в сравнение със Скандинавските страни. Политическият успех в Холандия по отношение на пазара на труда е придружен от съкращаване на социални права и влошаване на възможностите за най-ниските слоеве на населението. Франция и Германия се нареждат на дъното на класацията. В Германия през последните три години от изследвания период се наблюдава влошаване на ситуацията в следствие на увеличаващото се равнище на бедност в страната и социалните неравенства, резултат от нарастващата безработица и покачване нивото на дългосрочната безработица.

Фигура № 3 Сравнение на представянето в областта на социалната политика

Източник: Wolfgang Merkel: Social Democracy in Power: The Capacity to Reform. New York: Routledge, 2008.

на ерата на Тачър Великобритания може да бъде описана като социална демокрация само в много ограничена степен.

3.3.4. Цялостно политическо представяне на шестте социалдемократически правителства – различни инструменти и различни резултати

Сравнението на цялостното политическо представяне на шестте социалдемократически правителства показва, че сходните предизвикателства, пред които се изправят държавите, свързани с процесите на европеизация и глобализация, не водят до еднакви резултати. Способността им да се адаптират към новите предизвикателства показва очевидно разминаване сред социалдемократическите партии по отношение на съответните политики, стратегии и цели, от една страна, и реалните постижения, свързани с основните социалдемократически ценности, от друга страна.

На първо място, сравнението показва, че може да се наблюдава обща тенденция по отношение на фискалната политика – през последните две десетилетия фискалната консолидация се превръща в приоритетна политическа цел на социалната демокрация под натиска на динамично развиващите се процеси на европеизация и глобализация. Все пак, следва да се отбележи, че начинът и средствата, с които социалдемократическите правителства преследват тази цел, се различават помежду си. Така например, Дания и Швеция не се поддават на неокласическото изкушение за намаляване на разходите и съкращения на данъците. Те дори увеличават данъка върху дохода и поддържат високо ниво на данък добавена стойност. Тази политика е широко приета от гражданите, които предпочитат скандинавската традиция на високи данъци и добро качество на обществените социални услуги пред по-ниските данъци и приватизацията на образованието, здравеопазването и социалната сигурност.

Равнището на данъчното облагане, установено от „Новите лейбъристи“ във Великобритания, може да бъде определено като най-ниско в сравнение с останалите пет страни. Въпреки това, две години след началото на управление на правителството на Блеър се наблюдава леко повишаване на разходите в областта на образованието и особено за Националната здравна служба (NHS). Холандия намалява както разходите, така и данъците. Тези три различни модела допринасят за икономическия растеж, по-високи равнища на заетост и стабилни публични финанси. Тези успешни стратегии контрастират с водената от Германия и Франция фискална политика, при които се наблюдава повишаване на държавния дълг и бюджетния дефицит.

По отношение на политиките в областта на заетостта, изследваните социалдемократически правителства се фокусират върху активната политика на пазара

на труда, но на съществено различни нива и с различни акценти. В случая е налице обща тенденция на преход от демодификация⁵⁸ към осигуряването на средства предимно чрез заетост.

Различията между шестте социалдемократически партии са особено значителни по отношение на техните социални политики. Реформите в тази област на политиката имат решаваща роля по отношение на способността на социалдемократическите партии, от една страна, да приспособят фискалната си политика успешно, и от друга страна, да поддържат високо равнище на социална закрила. Различията по отношение на водената социална политика варират от разширяване на социалната закрила до структурни реформи и приватизация. Във Великобритания политиката на „Новите лейбъристи“ е насочена към подпомагане на определени групи от населението като семействата с ниски доходи, което позволява контролиране на разходите и същевременно повишаване на определени социални помощи. Докато френските социалисти и германските социалдемократи поставят силен акцент върху стриктното регулиране на пазара на труда, придържайки се към традиционната политика на „защита на работните места“, скандинавските социалдемократически партии, особено в Дания, се фокусират върху мерки за активиране и образование.

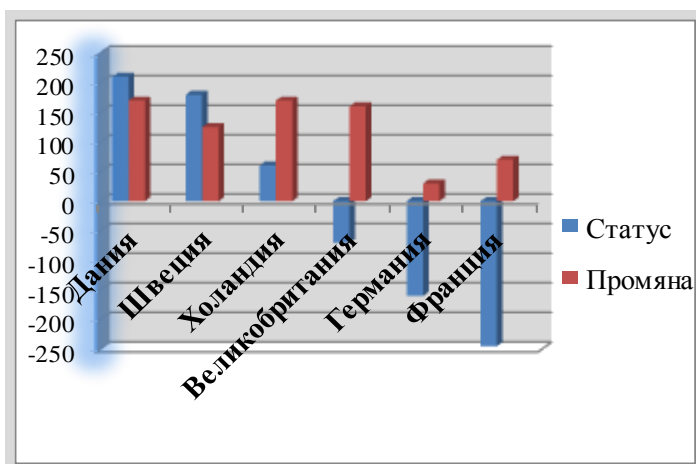
Анализът показва, че различните мерки и политики водят до различни резултати. На базата на обобщаването на резултатите от управлението на социалдемократическите правителства в трите изследвани политически области може да бъде направена следната класация по отношение на цялостното политическо представяне. Начело на класацията е Дания, следвана от Швеция и Холандия. Дания и особено Швеция със своята политика демонстрират, че за ограничаването на високите държавни дългове, бюджетни дефицити и високата безработица не е необходимо „свиване“ на социалната държава и отстъпление от традиционната цел за постигане на справедливо и социално сплотено общество. Във Великобритания „Новите лейбъристи“ постигат сравнително добри резултати в трите анализирани области на политиката, но общият резултат остава малко под средното ниво, поради сравнително слабото

⁵⁸ Съгласно типологизацията на датския социолог Еспинг-Андерсен декомодификацията се явява величина, с която системата за социално осигуряване намалява зависимостта на хората от пазара на труда и гарантира отеглянето им от пазара на труда. Ако пазарът на труда е единствената възможност за изкарване на издръжката, т.е. ако трябва да се приема всяка работа, без значение колко лошо е заплатена тя, тогава декомодификацията е много ниска. Ако пък държавата предлага законното право на широко обезпечаване, което дава възможност за достоен живот и в случаите, когато работата не е възможна (например поради заболяване или възраст) или когато няма работа (например поради лоша икономическа ситуация), тогава степента на декомодификация е висока.

представяне в областта на социалната политика. За разлика от Скандинавските страни, доброто представяне на социалдемократическото правителство в Холандия в областта на фискалната политика и политиките по заетост от средата на 90-те до началото на XXI век е придружено от по-слабо представяне в областта на социалната политика.

Франция и Германия попадат на дъното на класацията. През първата част от управлението на премиера Лионел Жоспен международната конюнктура е много динамична, а икономическият цикъл до 2000 г. е положителен. Тази обстановка благоприятства прилагането на някои мерки в областта на социалната политика, сред които: въвеждане на 35 часовата работна седмица със запазване на нивото на заплащане, с което се създават нови работни места и се намалява безработицата, въвежда се медицинска застраховка за всички и се подобряват нормативните условия за младежите при първо постъпване на работа. Но от края на 2000 г. международната конюнктура се променя и стагнацията обхваща и Франция – безработицата отново нараства, печалбите на частните компании намаляват и те масово съкращават персонал. Същевременно с това правителството отново прибегва до прилагането на неолиберални практики като приватизация на много предприятия, между които и във важни за населението снабдителни отрасли. В Германия премахването на данъчни облекчения, съкращаването на част от социалните помощи и повишаването на редица данъци и такси не водят до значително намаляване на високото равнище на безработица в страната, като през 2002 г. в края на мандата на канцлера Герхард Шрьодер броят на безработните лица достига близо 4 милиона.

Фигура № 4 Сравнение на цялостното представяне на социалдемократическите правителства

Източник: Wolfgang Merkel: Social Democracy in Power: The Capacity to Reform. New York: Routledge, 2008.

* За да се изчисли цялостното представяне на социалдемократически правителства, е използвана общата сума на специфичните за всяка страна числови стойности за статуса и промяната. Разглежданите държави са: Швеция (1994-2002 г.), Дания (1993-2001 г.), Германия (1998-2002 г.), Холандия (1994-2002 г.), Франция (1997-2001 г.), Великобритания (1997-2002 г.).

3.4. Типове социалдемокрация

Анализът на стратегиите и политиката на социалдемократическите партии в Германия, Великобритания, Франция, Холандия, Швеция и Дания показва, че въпреки някои сходства, същевременно са налице и определени различия. Става дума по-скоро за различни варианти на програмно и политическо обновление – в случая между „класическия модел” на социалдемократията, от една страна, и неолибералните възгледи и политика от 80-те и 90-те години.

За типологизацията на социалдемократическите партии ще бъде използвана класификационната схема на Питър Хол, който разграничава три равнища на политическа промяна: първа, втора и трета степен на политическа промяна:

- Първа степен на промяна – изменения в политическата среда; общите цели и инструменти на политиката остават непроменени;
- Втора степен на промяна – промяна на политическите инструменти като цяло, въпреки че общите цели на политиката остават същите;
- Трета степен на промяна – радикална промяна в целите на политиката (значителна промяна на политическата парадигма).

На базата на тази класификация и типологизацията на известния изследовател на социалдемократията Волфганг Меркел, разглежданите социалдемократически правителства ще бъдат определени съответно като традиционалистка, модернизирана и либерална социална демокрация.

При типологизацията на изследваните социалдемократически партии и по-конкретно на Германската социалдемократическа партия, следва да се има предвид, че обект на анализ е първият мандат на ГСДП и Партията на Зелените (1998-2002 г.). През последните две години от втория мандат на канцлера Герхард Шрьодер (2002-2005 г.) прилаганата от ГСДП политика започва да се променя. Приетият в началото на 2005 г. пакет от закони „Хартц IV”, предложението на министъра на труда и социалните въпроси Франц Мюнтеферинг за повишаване на възрастта за пенсиониране, както и новата Програма на ГСДП, приета през 2007 г. на конгреса в Хамбург, приближават

ГСДП до другите два типа социалдемократия: либерална и модернизирана. Въпреки това, всички тези политики и политически предложения за модернизация са остро критикувани от лявото крило на партията и традиционните леви избиратели.

Таблица № 1 Типологизация на социалдемократическите партии в Германия, Великобритания, Франция, Холандия, Швеция и Дания

	Промяна	Фискал на полити ка	Полити ка в областт а на заетостт а	Социалн а политика	Промяна на политика та (изцяло)	Тип социална демократия
Германска социалдемократическа партия	Цели	Не	Не	Не	Първа степен на промяна	Традиционалис тка социалдемокрац ия
	Стратегии	Не	Да	Не		
Френска социалистическа партия	Цели	Не	Не	Не	Първа степен на промяна	Традиционалис тка социалдемокрац ия
	Стратегии	Не	Не	Не		
Шведска социалдемократическа партия	Цели	Да	Не	Не	Втора степен на промяна	Модернизирана социалдемокрац ия
	Стратегии	Да	Да	Да		
Датска социалдемократическа партия	Цели	Не	Не	Не	Втора степен на промяна	Модернизирана социалдемокрац ия
	Стратегии	Да	Да	Не		
британска Лейбъристка партия	Цели	Да	Не	Да	Трета степен на промяна	Либерална социалдемокрац ия
	Стратегии	Да	Да	Да		

Холандска партия на труда	Цели	Да	Не	Да	Трета степен на промяна	Либерална социалдемокрац ия
	Стратегии	Да	Да	Да		

1. **Традиционалистка социалдемокрация** (Франция, Германия) – променя твърде малко традиционните регулации и инструменти в социалното осигуряване и трудовия пазар и до голяма степен поради това не може да осъществи целите на социалдемократическата политика в променените условия. Парадоксалното в случая е, че, именно партиите, които остават най-верни на класическите средства и пътища, в най-голяма степен се не успяват да реализират традиционните цели: социална справедливост, висока заетост, жизнени шансове.
2. **Либерална социалдемокрация** (Великобритания и до определена степен Холандия) – замества държавните регулации с пазарни механизми. За включването в пазара на труда решаваща роля има по-скоро икономическият натиск (Великобритания) или бюджетните стимули (Холандия), отколкото икономическа сигурност и преквалификация. Въпреки постигането на успехи на пазара на труда и по отношение на благосъстоянието, тези, които остават безработни, са в най-тежко положение в сравнение с други европейски страни.
3. **Модернизирана социалдемокрация** (Дания, Швеция) – поставя акцент върху „държавата на социалните инвестиции”, която реформира системите на социална сигурност като активизира безработните и инвестира в човешкия капитал. Държавата изисква от хората задължения по отношение на образованието и на труда, но им гарантира социална сигурност и икономическо благосъстояние. Този модел се оказва успешен и в условията на глобализация и индивидуализация.

Моделите и специфичните комбинации от традиционните цели и стратегии на тези три типа социалдемокрация са обобщени в таблица № 2.

Таблица № 2 Характеристики на политиките на социалдемократическите правителства

	Либерална	Модернизирана	Традиционалистка
Фискална политика	Слабо увеличение на публичните разходи от ниско равнище, данъчни облекчения; фокус: консолидация чрез икономически растеж	Поддържане на високи публични разходи; система за прогресивно данъчно облагане; фокус: консолидация и преразпределение	Без съкращения на публичните разходи; намаляване на данъци; ниска данъчна основа, поради ниски равнища на заетост: няма консолидация.
Политика в областта на заетостта	Активна политика на пазара на труда; фокус: включване на пазара на труда	Активна политика на пазара на труда; фокус: инвестиции в човешкия капитал; сигурност за хората	Пасивна политика на пазара на труда; фокус: сигурност на доходите
Социална политика	Съкращение и приватизация; нарастващо значение на частните пенсионно-осигурителни фондове; фокус: целенасочена социална политика.	Висок стандарт на социална сигурност; значение на социалните услуги; фокус: равни шансове в живота, благополучие (благоденствие) на обществото посредством увеличаване на неговите доходи и постигане на пълна трудова заетост.	Висок стандарт на социална сигурност; парични помощи; фокус: реализиране на различни и пълни социални политики с цел подпомагане и запазване на социалния статус.

3.5. Основни изводи

Сравнителният анализ на стратегиите и политиките на социалдемократическите партии в Германия, Великобритания, Франция, Холандия, Швеция и Дания показва, че те имат много общо в себе си, но същевременно са налице и определени различия. Политическата практика в тези страни е показателна за различните отговори, които отделните социалдемократически партии откриват и пробват в контекста на новите реалности. Примери за това са „третият път” на британските лейбъристи, преминал след това в т. нар. „progressive governance“, от една страна, и „левият реализъм“ на френските социалисти, от друга.

При обобщаването на основните тенденции се забелязва процес на известна трансформация на социалдемократията в условията на динамично развиващите се процеси на глобализация и европеизация. Главна цел на социалдемократията става преди всичко поддържането на дългосрочната икономическа устойчивост, което се изразява в отказ от увеличаване на държавния дълг, предимство на борбата с инфлацията, бюджетна дисциплина и рестриктивна парична политика. Отслабва подкрепата по отношение на държавната намеса в икономиката с цел поддържане на относително социално равенство, а финансовите ограничения дават по-малък простор за реализирането на традиционните социалдемократически ценности.

Все пак, както се вижда от направеното сравнение на отделните типове социалдемократически партии (традиционалистка, либерална и модеризирана), става въпрос по-скоро за различни варианти на програмно и политическо обновление – в случая между „класическия модел” на социалдемократията, от една страна, и неолибералните възгледи и политика от 80-те и 90-те години, от друга. Изводът, който може да бъде направен е, че стратегиите и политическите инструменти могат да бъдат променени без да е необходимо отстъпление от традиционните цели. Социалдемократическите правителства в Скандинавските страни доказват в голяма степен тази теза с впечатляващите си резултати от прилаганата политика. Парадокс е фактът, че именно партиите, които не променят традиционните си стратегии, в най-голяма степен се провалят в постигането на традиционните си цели за пълна заетост и социална справедливост. По този начин категорично се налага изводът, че в условия на динамични промени, умереният и добре обмислен ревизионизъм се оказва ефективна стратегия по отношение на постигането традиционните социалдемократически цели.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Краят на ХХ и началото на ХХІ век отправят поредица от значими предизвикателства към позициите и идеите на социалдемокрацията, както и към характерния за десетилетията непосредствено след Втората световна война баланс между устойчиво икономическо развитие и социална справедливост. Дълбочината и комплексното влияние на протичащите процеси от втората половина на ХХ век насам – европеизация, икономическа глобализация, интернационализация на финансовите и стокови пазари, съпроводени от трайната демографска тенденция на застаряване, динамичната промяна в структурата на семейството и задълбочаващата се индивидуализация, оказват сериозен натиск върху класическия социалдемократически модел и слагат негативен отпечатък върху образа на социалдемокрацията като адекватно на съвременните проблеми движение.

Две десетилетия след Обединението на Германия, което поставя началото на значителни промени в икономическия, политическия и обществен живот във Федерална република, Германската социалдемократическа партия, подобно на социалдемократическите партии в редица други страни, се намира в сериозна идейна криза, изразяваща се в редица изборни загуби на партията, сериозен отлив на традиционни привърженици и свиване на политическото ѝ влияние като цяло. Сравнението със 70-те години на миналия век, когато по времето на знакови фигури като Вили Брандт и Хелмут Шмит членовете на социалдемократическата партия наброяват повече от един милион души, показва, че членската маса на партията е намаляла близо наполовина.

Основните причини, стоящи в основата на тази криза, са свързани с необходимостта от провеждане на десни реформи в условията на новите икономически и социални тенденции, оказващи сериозен натиск върху традиционната социална държава, управление в нежелана коалиция и свързаните с това компромиси, вътрешнопартийни конфликти и липса на авторитетна водеща личност, застаряващи привърженици.

Реалната политика на ГСДП в годините след националното обединение се оказва нагледно свидетелство за идеологическата трансформация на партията, тясно свързана с отричането от редица нейни фундаментални ценности, като заплащаната цена за това е идентичностната криза. В съвременния период основна цел на социалдемокрацията

става преди всичко поддържането на дългосрочната икономическа устойчивост, която може да бъде постигната посредством бюджетна дисциплина и рестриктивна парична политика. Политическата практика показва, че все повече отслабва подкрепата по отношение на държавната намеса в икономиката с цел поддържане на относително социално равенство, а финансовите ограничения възпрепятстват реализирането на традиционните социалдемократически ценности.

Последователно провежданата от ГСДП политика на „новия център“, изразяваща се в прехода от леви към дясноцентристки позиции, намира своята кулминация при управлението на канцлера Герхард Шрьодер. Опитите на Шрьодер за разтваряне на социалдемократията в либерализма, както и провежданите от него реформи с подчертано либерален характер, лишават партията от нейната политическа достоверност като лява и социална сила. Парадокс е фактът, че именно ГСДП става инициатор на едни от най-антисоциалните „реформи“ в историята на следвоенна Германия – „Програма 2010“ и законите „Хартц IV“, определяни като „социална сеч“ от редици изследователи на съвременната социалдемократия. Предприетите от социалдемократическото правителство редица непопулярни мерки като намаляване на данъка върху печалбата на стопанските субекти, орязване на помощите за безработните лица, въвеждане на пазарни механизми в множество сфери, водят до рязък спад на доверие в ГСДП и най-тежкото ѝ изборно поражение от Втората световна война насам на парламентарните избори през 2009 г. На тези избори социалдемократите получават само 23% – резултат по-лош дори от получените 28.8% през 1953 г.

Окачествяването като социално несправедливи и отклоняващи се от традиционните социалдемократически ценности, реформи на Социалдемократическата партия водят до сериозна загуба на доверие в качеството ѝ на гарант на социалната справедливост и благоприятстват появата и възхода за първи път в историята на ФРГ на конкурент „отляво“, който успява да засегне дълго налаганата позиция на ГСДП като левица, обединяваща като народна партия широк спектър от населението. Създадената през 2007 г. партия „Левицата“ успява да мобилизира симпатизантите, безработните и недоволните от политиката на социалдемократите в цяла Германия, които вече не идентифицират ГСДП като лява партия, защитаваща интересите на труда, на бедните и средните слоеве от населението, на заетите в публичния сектор.

Опитите на социалдемократите, както в Германия, така и в редица европейски страни, да посрещнат фундаменталните световни промени през последните две или три

десетилетия с нова теория и политическа практика претърпяват крах особено в условията на разразилата се през последните години световна икономическа и финансова криза, свидетелство за сериозния провал на идеологията на свободния пазар. В тази ситуация очакваната възможност за реструктуриране на политическото пространство в посока наляво и за възвръщане на политическото и идейното влияние на социалдемократията не само, че не се осъществява, но в политически план Европа продължава да бъде доминирана от консервативни правителства. В крайна сметка, социалдемократическите партии не успяват да извлекат политическа полза от кризата и да се представят като убедителна алтернатива, олицетворяваща нова политика, тъй като и социалдемократията се възприема като част от системата и с това като съотговорна за нейните резултати.

Изборните загуби на социалдемократите в Германия и в много други европейски страни и свиването на политическото им влияние поставят въпроса за валидността на техните социалдемократически ценности и за преосмислянето на идейните им и политически позиции в съвременния период. В теоретичните дебати все повече се заговори за адаптация на социалдемократическите концепции, за нова теория на социалдемократията, за смяна на социалдемократическата идентичност.

При осмислянето на настоящата криза, в която се намира най-старата и най-голяма партия в Германия, която днес е отново изправена пред предизвикателството да търси своята нова идентичност, може да бъде направен паралел с Годесберг, който полага основите на новата социалдемократия след Втората световна война. С Годесбергската програма от 1959 г. става факт един повратен момент в идейното развитие на ГСДП, а и на световната социалдемократия, поставил началото на комплексна промяна, предоставила възможност на социалдемократията да се адаптира към новите реалности, като се обновява радикално и същевременно запазва и историческата приемственост.

В началото на XXI век нейната посока е към търсене на отговор на ключовия въпрос: Как да се прилага социалдемократическа политика в условията на ограничени или липсващи ресурси, в условията на ожесточена национална конкуренция на глобалния пазар и в условията на доминация на неолибералните идеи, без това да влиза в разрез с онези фундаментални ценности и императиви, конституиращи нейната идентичност.

Библиография

1. Канев, Добрин, От Годесберг до Берлин. Програми и програмни дискусии в германската социалдемократия, Фондация „Фридрих Еберт“, София 1997
2. Канев, Добрин, Социалдемократията: “Класическият модел”, Фондация „Фридрих Еберт“, София 1998
3. Канев, Добрин, От Берлин до Хамбург. Програмните дебати в германската социалдемократия през ХХІ век, Фондация „Фридрих Еберт“, София 2008
4. Канев, Добрин, и Канева, Лиляна, Социалистически и социалдемократически идеи – от началото до съвременността: Учебник по социална демокрация, Фондация „Фридрих Еберт“, София 2011
5. Карасимеонов, Георги, Политически партии, ГорексПрес, София 2000
6. Коева, Анелия, Смелост за мир, смелост за промяна, Парадигма, 2010
7. Краснодембски, З. Европейски проблеми с Източна Европа. „Литературен вестник“, 13-19.03.2002 г., бр. 10, <http://www.slovo.bg/old/litvestnik/210/lv0210002.htm>.
8. Модерната социалдемократия и глобализацията. Фондация „Фридрих Еберт“, ЦИПИ, София 2004
9. Модерната социалдемократия. Устави. Фондация „Фридрих Еберт“, ЦИПИ, София 2006
10. Развитие на модерната социалдемократия. Части I – X. Фондация „Фридрих Еберт“, ЦИПИ, София 2004-2008
11. Христоматия по социална демокрация 1: Основи на социалната демокрация, Фондация „Фридрих Еберт“, София 2010
12. Христоматия по социална демокрация 2: Икономика и социална демокрация, Фондация „Фридрих Еберт“, София 2011
13. Христоматия по социална демокрация 3: Социална държава и социална демокрация, Фондация „Фридрих Еберт“, София 2010
14. Becker, Frans Social democracy in the Netherlands: three future options, Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung, Policy Analysis, 2011
15. Browne, Matt. Beyond the Third Way: What Is Wrong with Social Democracy?, Spiegel Online, <http://www.spiegel.de/international/germany/beyond-the-third-way-what-is-wrong-with-social-democracy-a-652231.html>

16. Giddens Anthony, (1994) *Beyond Left and Right. The future of Radical Politics.* Stanford University Press
17. Egle, Christoph. (2006) *Deutschland: der blockierte Musterknabe.* In: Meyer, Thomas (ed.). *Praxis der Sozialen Demokratie.* Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften
18. European Commission, „Germany’s growth performance in the 1990’s”, 2002. http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication1878_en.pdf.
19. Friedrich-Ebert-Stiftung. 2010. „Monitor für Soziale Demokratie” (<http://www.fes.de/ipa/inhalt/monitor.php>). *Versorgungssysteme für eine alternde Gesellschaft.* Bonn, 2009
20. Gabriel, O., W. F. Brettschneider. *Die Bundeswahl 1998. Ein Plebiszit gegen Kanzler Kohl, “Aus Politik und Zeitgeschichte”.* Beilage zur Wochenzeitung “Das Parlament”, B52/58
21. *Hamburger Programm 2007. Hamburger Programm: Grundsatzprogramm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, beschlossen auf dem Hamburger Bundesparteitag der SPD am 28. Oktober 2007*
22. Hombach, Bodo (2000), *The Politics of the New Centre,* John Wiley & Sons (UK)
23. Hopkin, Jonathan. *European Social Democracy,* (онлайн ресурс), Oxford Bibliographies, <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199756223/obo-9780199756223-0022.xml>
24. Kitschelt, Herbert. (1994) *The Transformation of European Social Democracy.* Cambridge, New York: Cambridge University Press
25. Klingemann, Hans-Dieter/Weßels, Bernhard (2009): "How Voters Cope with the Complexity of Their Political Environment. Differentiation of Political Supply, Effectiveness of Electoral Institutions and the Calculus of Voting". In: Hans-Dieter Klingemann (Ed.): *The Comparative Study of Electoral Systems.* Oxford/New York, NY: Oxford University Press, S. 237-265
26. Mair. P. *The Europeanization Dimension.* *Journal of European Public Policy* (2. April 2004)
27. Meyer, Thomas 2005a. *Theorie der Sozialen Demokratie.* 1. Aufl . Wiesbaden, VS Verlag für Socialwiss
28. Meyer, Thomas (2011) *The future of the SPD as a catch-all party,* Friedrich-Ebert-Stiftung, Policy Analysis

29. Meyer, Thomas. (2006) Praxis der Sozialen Demokratie. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften
30. Merkel, Wolfgang. (1993) Ende der Sozialdemokratie? Machtressourcen und Regierungspolitik im westeuropäischen Vergleich. Frankfurt a. M., New York: Campus
31. Merkel, Wolfgang/Petring, Alexander/Henkes, Christian/Egle, Christoph (2008): Social Democracy in Power. The Capacity to Reform. Routledge Research in Comparative Politics. London/New York, NY: Routledge
32. Micus, Matthias (2010). Organisational identity and reform of social democratic parties in Europe, Berlin : Friedrich-Ebert-Stiftung, Policy Analysis
33. OCDE, „Growing unequal? Income distribution and poverty in OECD countries. Country note: Germany“, Paris 2008, <http://www.oecd.org/social/soc/41525386.pdf>
34. Pfaller, Alfred (2009). “European Social Democracy— In Need of Renewal.” Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung
35. Pfaller, Alfred (2000. Social Democracy in the Globalized Post-Industrial Society. Internationale Politik und Gesellschaft
36. Smaldone Bill. German Social Democracy in Crisis, (онлайн ресурс), Solidarity, <http://www.solidarity-us.org/site/node/374>
37. Weßels, Bernhard (2012): The Voter's Choosy Heart Beats Left of Centre. Satisfaction with the Government and Attitudes of Social Democratic Voters in European Comparison, 2002–2008. Working Line International Monitoring of Social Democracy. Berlin: International Policy Analysis of the Friedrich-Ebert-Stiftung
38. Weßels Bernhard (2011): Demographic Change and Progressive Political Strategy in Germany, International Policy Analysis of the Friedrich-Ebert-Stiftung, http://www.americanprogress.org/wpcontent/uploads/issues/2011/04/pdf/germany_report.pdf

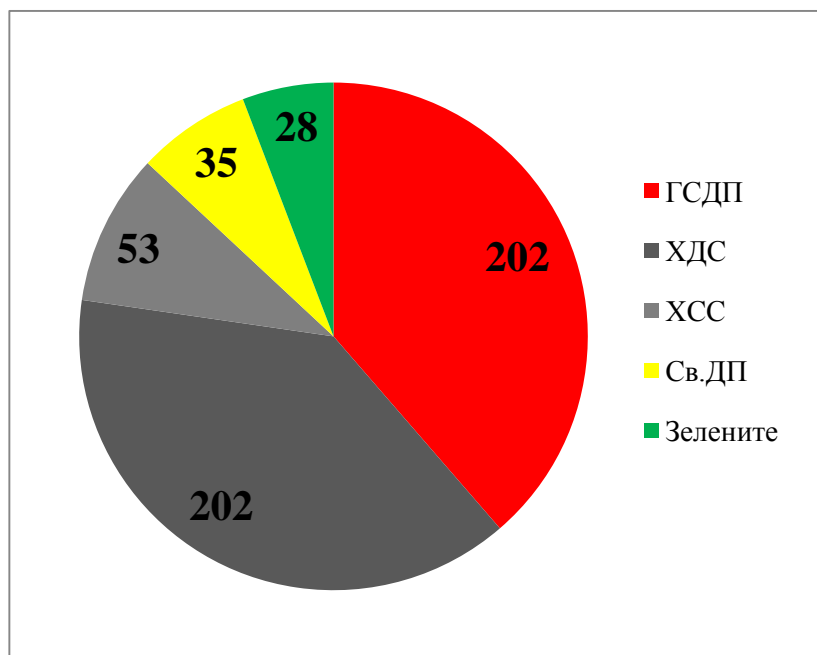
Избори за Германски Бундестаг 1983 г. – изборни резултати

Партия	Получени гласове в проценти	Получени места в Бундестага
ГСДП	38.2%	202
ХДС	38.2%	202
ХСС	10.6%	53
Св.ДП	7.0%	35
Зелените	5.6%	28
Други	0.5%	-

Източник: German Bundestag, http://www.bundestag.de/htdocs_e/index.html

Разпределение на местата в Германския Бундестаг – 1983 г.

Общо 520 депутатски места

Източник: German Bundestag, http://www.bundestag.de/htdocs_e/index.html

Парламентарни избори в Германия 1990-2009 г. – изборни резултати

<i>Година</i>	<i>ХДС /ХСС</i>	<i>ГСП</i>	<i>Св. ДП</i>	<i>*Съюз 90/Зелените</i>	<i>*ПДС/ „Левица“</i>
1990	43.82%	33.46%	11.03%	3.85%	2.43%
1994	41.43%	36.39%	6.92%	7.27%	4.39%
1998	35.18%	40.93%	6.25%	6.70%	5.05%
2002	38.51%	38.52 %	7.37%	8.56 %	3.99 %
2005	35.17%	34.25%	9.83 %	8.12 %	8.71%
2009	33.80%	23.03%	14.56%	14.56%	11.89%

Източник: European Election Database,

http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http://129.177.90.166:80/obj/fStudy/DEPA1990_All_Display&mode=cube&v=2&cube=http://129.177.90.166:80/obj/fCube/DEPA1990_All_Display_C1&top=yes

* Съюз 90/Зелените е създадена е през 1993 година с обединението на западногерманската партия Зелените и Съюз 90, коалиция на няколко източногермански антикомунистически организации.

* Партия „Левицата“ е учредена през 2007 г. чрез сливане на отцепилата се 3 год. преди това от социалдемократите формация „WASG“ („Wahlalternative Arbeit und soziale Gerechtigkeit“ – „Изборна алтернатива за труд и социална справедливост“) с източногерманската „Партия на демократичния социализъм“ (ПДС).

Изборни резултати на партия ПДС/Левица за периода

1990-2009 г. (избори за Германски Бундестаг)

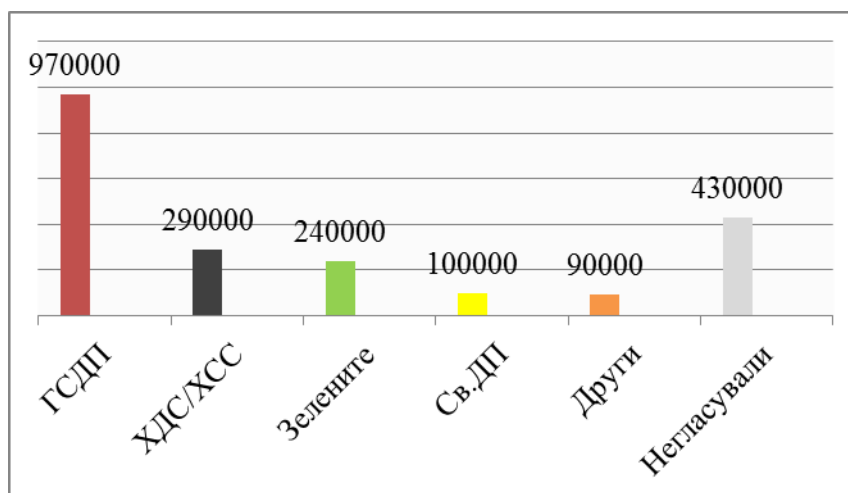
Година	Получени гласове	Получени гласове в проценти	Получени места в Бундестага
1990	1,129,578	2.43%	17 / 662
1994	2,066,176	4.39%	30 / 672
1998	2,515,454	5.05%	36 / 669
2002	1,915,797	3.99%	2 / 603
2005	4,118,194	8.71%	54 / 614
2009	5,153,884	11.89%	76 / 622

Източник: European Election Database,

http://www.nsd.uib.no/european_election_database/country/germany/

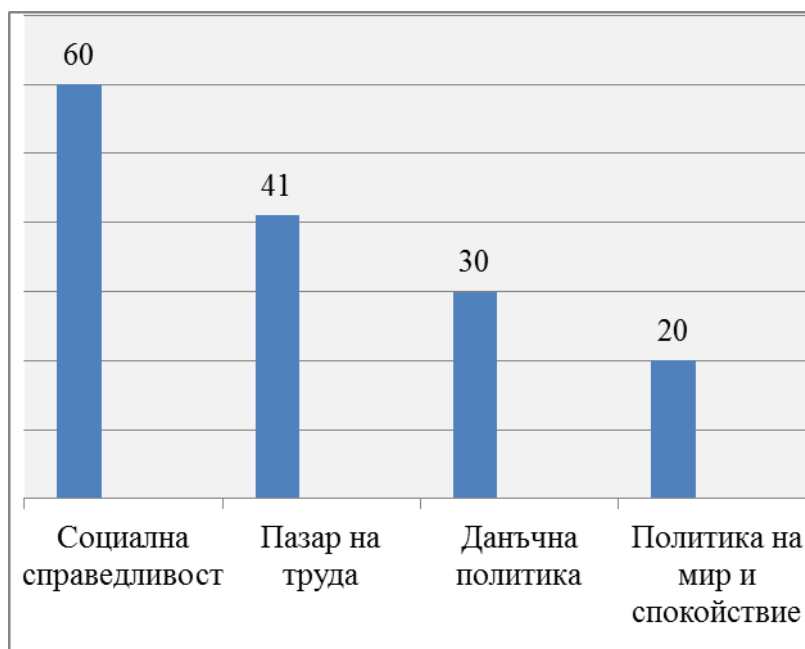
Избори за Германски Бундестаг 2005 г.

Преливане на гласове в полза на „Левицата“ от други партии

Източник: European Election Database,
http://www.nsd.uib.no/european_election_database/country/germany/

Теми с ключово значение за мобилизиране на гласувалите за партия „Левицата“ на парламентарни избори 2005 г. (в %).

Източник: EU Profiler, <http://www.euprofiler.eu/>

Приложение № 4

Резултати от избори за Европейски парламент 2009 г. по страни

Държава	Партия	Изборни резултати (в %)
Германия	ГСДП	20.78
	ХДС/ХСС	37.85
Австрия	*АСДП	23.74
	*АНП	29.98
Великобритания	Лейбъристка Партия	15.74
	Консервативна партия	27.75
Франция	*ФСП	16.48
	*СНД	27.88
Холандия	Партия на труда	12.05
	*ХДА	20.05
Италия	Демократическа партия	26.13
	*„Народът на свободата“	35.26

Източник: *European Election Database*,

http://www.nsd.uib.no/european_election_database/

*АСДП – Австрийска социалдемократическа партия

*АНП – Австрийска народна партия

*ФСП – Френска социалистическа партия

*СНД – „Съюз за народно движение“ (дясноцентристка либералноконсервативна политическа партия във Франция)

*ХДА – Християндемократическия апел

*„Народът на свободата“ – дясноцентристка либералноконсервативна политическа партия в Италия

Приложение № 5

Изборни резултати на партия „Левицата“ на регионални избори през 2008 г. в провинциите Хесен, Долна Саксония и Хамбург

	Получени гласове (в проценти)	Получени места от общия брой места в регионалния парламент
Хесен	5.1	6 / 110
Долна Саксония	7.1	11 / 152
Хамбург	6.4	8 / 121

Източник: The Federal Returning Officer, <http://www.bundeswahlleiter.de/en/>